

[Documents de treball 16

[La planificació lingüística a Estònia: passat i present

Mart Rannut

2004

WORKING PAPERS

Mercator (www.mercator-central.org) és un programa de recerca i un servei d'informació i documentació en l'àmbit de les llengües minoritzades d'Europa, desenvolupat conjuntament per tres centres que cobreixen aspectes diferents: educació, mitjans de comunicació i drets lingüístics i legislació.

Els *Documents de Treball Mercator-Legislació* pretenen posar a disposició dels usuaris de la xarxa Mercator una sèrie de treballs de recerca en curs i d'articles de petit format dins la temàtica dels drets, legislació i política lingüística, amb un èmfasi especial en l'ús de les llengües minoritzades a les esferes de domini públic.

Edita

CIEMEN (Centre Internacional Escarré per a les Minories Ètniques i les Nacions)
Rocafort 242, bis
08029 BARCELONA
(CATALUNYA)
Tel. (+34.93) 444 38 00
Fax (+34.93) 444 38 09
mercator@ciemen.org
www.ciemen.org/mercator

Edició

Equip del Programa Mercator-Legislació:
Aureli Argemí
Alexia Bos
Bernat Pujadas
Marga Pont

Nota

La correspondència s'ha d'enviar a l'adreça del CIEMEN. Podeu fer-hi arribar, per correu -postal o electrònic- o fax, tots els documents que, segons el vostre criteri, haurien de formar part d'aquesta publicació.

El CIEMEN no fa necessàriament seves les opinions, els criteris i la terminologia exposats en les diverses col·laboracions.

ISSN 1133-3928

© Mart Rannut, 2004

Traducció al català: Beatriu Krayenbühl i Gusi

Amb el suport de:

[La planificació lingüística a Estònia: passat i present

Mart Rannut

Tallinn Pedagogical University

1. Resum històric	4
2. La República d'Estònia 1918-1940	6
2.1. Dades ètniques	6
2.2. Política lingüística i planificació de l'estatus	7
2.2.1. La qüestió de la llengua comuna	7
2.2.2. Protecció de les minories	8
2.2.3. L'educació per als parlants d'una llengua minoritària	10
2.2.4. Composició ètnica dels alumnes	12
3. L'ocupació soviètica (1940-1988)	12
3.1. La Segona Guerra Mundial	12
3.2. Canvis demogràfics i socials després de la Segona Guerra Mundial	13
3.3. Redistribució territorial i funcional de les llengües	15
3.4. Situació lingüística	17
3.5. La política lingüística de la russificació	20
3.5.1. Aspectes generals	20
3.5.2. Implementació de la política lingüística	21
3.6. Restabliment de la sobirania	23
4. La llei de la llengua de 1989 i la seva política lingüística corresponent	25
4.1. L'elaboració de la llei	25
4.2. Contingut de la llei	27
4.3. El bilingüisme estonià-rus	29
4.4. La situació demogràfica després del 1989	38
5. La planificació lingüística després de l'aprovació de la Constitució de 1992	41

5.1. Planificació de l'estatus	41
5.1.1. Introducció	41
5.1.2. La Constitució Estoniana i els règims lingüístics	42
5.1.3. El règim monolingüe estonià a tot el territori estonià	44
5.1.4. Els règims bilingües	50
5.1.5. El dret internacional	58
5.1.6. Les llengües estrangeres	58
5.2. La planificació del corpus	60
5.3. La planificació de l'adquisició	63
5.3.1. Base legal	63
5.3.2. La situació actual	66
5.3.3. Les escoles	66
5.3.4. L'ensenyament als parlants d'altres llengües minoritàries	68
5.4. Les lleis de la ciutadania	70
6. Conclusions finals	79
7. Bibliografia	84

1. Resum històric

L'Estònia contemporània alberga diversos grups ètnics, però bé que la població estoniana constitueix el gruix principal de la societat. Els estonians, un poble finoúgric, han viscut al seu hàbitat actual des de temps immemorials, com a mínim des del tercer mil·lenni abans de Crist; fins i tot, segons les últimes teories, des del setè mil·lenni abans de Crist.

Els avantpassats de la nació estoniana actual s'hi van instal·lar provinents de dues direccions diferents i en onades diferents (vegeu Viitso, 2001). Ambdós grups parlaven una llengua vernacla baltofinesa similar però tanmateix diferent. Aquest fet va posar els fonaments de dues llengües estonianes

diferents, l'estonià septentrional (o del nord) i l'estonià meridional (o del sud), que es van emprar a l'Edat Mitjana, fins i tot en forma impresa (ambdues van esdevenir llengües literàries al segle XVII). El paper de l'estonià meridional com a llengua literària va començar a declinar al segle XVIII quan es va publicar la Bíblia en estonià septentrional el 1739 i amb la introducció de la capacitat lectora obligatòria el 1729. Al segle XIX, l'estonià meridional es va devaluar fins a arribar al nivell d'una varietat vernacle baixa sense cap norma literària acceptada.

A començaments del segle XIII, el territori estonià va ser sotmès per l'Estat de l'Orde Teutònic, excepte el territori de Setu (una part de l'Estònia meridional), al sud-est d'Estònia, que es trobava sota el domini del Principat de Pskov, on la llengua i la cultura mostren rastres de la influència russa i ortodoxa. L'Estònia septentrional va ser conquerida per Dinamarca (segons una llegenda, els danesos van aconseguir la seva bandera nacional d'Estònia, atès que aquesta va caure del cel quan els danesos van ocupar la futura capital d'Estònia, Tallinn). A mitjan segle XVI, el territori estonià va ser dividit entre Polònia, Dinamarca, Suècia i el Gran Principat de Moscou. A partir del 1629, Estònia va ser governada pel Regne de Suècia. La Gran Guerra del Nord va fer que Estònia quedés sota el poder de l'Imperi Rus tsarista durant gairebé dos segles: 1721-1918.

Després de la Revolució Russa d'Octubre, es va fundar l'Estat estonià el 21 de febrer de 1918. Estònia va ser un Estat-nació independent fins el 16 de juny de 1940. El 17 de juny de 1940, la Unió Soviètica es va annexionar Estònia i el 6 d'agost de 1940 Estònia va ser incorporada a la Unió Soviètica. L'ocupació soviètica va durar fins que Estònia va recuperar la seva sobirania el 20 d'agost de 1991.

Els fluxos migratoris més importants al territori estonià sempre han acompanyat i succeït a guerres i arribades de nous conqueridors: al segle XIII, principalment danesos i alemanys; als segles XVI i XVII, els suecs; i als segles XVIII i XIX, els russos. Tanmateix, fins al començament de l'ocupació soviètica, el 1940, la població dels territoris estonians era bastant homogènia pel que fa a la seva composició ètnica: hi havia un predomini de la població estoniana, mentre que altres grups ètnics no constituïen més d'entre un 7% i un 11% en total.

Tan sols després de les grans guerres del segle XVII, la proporció de no estonians va assolir el nivell més alt, aproximadament un 15% (que representava uns dotze grups ètnics diferents). Durant el gran corrent de russificació, en els anys vuitanta i noranta del segle XIX, els russos van constituir, segons els censos respectius, el 3,3% el 1881 i el 4,0% el 1897.

A l'època medieval, la llengua emprada per l'administració municipal va ser l'alemany bàltic, que es basava en el baix alemany (*Niederdeutsch*), el clergat emprava el llatí en els seus usos de culte i el llenguatge emprat per l'administració estatal depenia de la llengua del conqueridor, que s'apropiava de tot Estònia o només d'una part. Per tant, per a aquesta finalitat, a diferents èpoques es van emprar l'alemany (baix alemany), el suec, el rus, i en alguns llocs, el danès i polonès.

2. La República d'Estònia 1918-1940

2.1. Dades ètniques

Entre les dues guerres mundials, Estònia va ser un Estat independent, essencialment uninacional, les minories del qual (russos, alemanys, suecs, jueus) van gaudir d'una àmplia autonomia cultural, adoptada el 1925 i basada en l'article 21 de la Constitució. La primera Constitució del 9 d'agost de 1920 ja contenia els principis legals per tal de garantir l'existència de minories nacionals a Estònia (articles 6, 12, 20-23). També estipulava diversos drets lingüístics. Per exemple, als ciutadans d'Estònia d'origen nacional alemany, rus i suec se'ls va atorgar el dret d'adreçar-se a les autoritats estatals en les seves llengües natives. La Llei d'escoles públiques d'educació primària del 7 de maig de 1920 i la Llei d'escoles de d'educació secundària del 7 de desembre de 1922 van introduir l'educació primària i secundària en la llengua materna. Els principis de la Llei d'autogovern cultural de les minories nacionals, promulgada el 5 de febrer de 1925, es van redactar respectant plenament les condicions d'admissió a la Societat de Nacions, formulades per l'Assemblea plenària de la Societat de Nacions el 15 de desembre de 1920, i segons les recomanacions de la Societat de Nacions a la qual Estònia va ser admesa el 22 de setembre de 1921 (Geistlinger, 1994).

Aquestes garanties van crear les condicions per al manteniment de la cultura i la llengua de les minories. El resultat d'això va ser que durant aquest període no hi va haver canvis importants en el nombre de les poblacions minoritàries. Al cens de 1922, el percentatge d'estonians era de 87,6%, i el dels altres grups ètnics junts, 12,4%. La proporció de russos era de 8,2%, la d'alemanys, 2%, la de suecs, 0,7%, i la de jueus, 0,4%. Segons el cens de 1934, la composició ètnica de la població d'Estònia era la següent: 992.000 (88%) estonians, 92.000 russos (8%), 16.300 (1,5%) alemanys, 7.600 (0,7%) suecs i 4.400 (0,4%) jueus, més diversos grups ètnics més petits. La major part dels habitants dels grups ètnics no estonians era bilingüe en estonià i la seva llengua nativa. La major part del grup minoritari més gran (russos) vivia en zones rurals i les zones més "russes" eren el municipi de Narva, amb un 29,7% de russos, els territoris a l'est de Narva i la regió de Petseri. A Tallinn, el percentatge de russos era de 5,7%. Altres grups ètnics importants, com ara els alemanys i els jueus, vivien majoritàriament en ciutats, i els suecs, a la regió de la costa estoniana i a les illes. Tot responent a una crida de Hitler, la major part d'alemanys va marxar d'Estònia a l'octubre del 1939.

2.2. Política lingüística i planificació de l'estatus

2.2.1. La qüestió de la llengua comuna

La primera feina de la recentment nascuda República d'Estònia va ser resoldre el tema de la llengua comuna. Abans d'això, l'estonià era emprat com a llengua de la major part de la població, juntament amb l'alemany – llengua dels alemanys bàltics, el grup dels *Herrenvolk*, privilegiats mercès a les posicions assolides a través de decrets especials del tsar amb relació a les províncies bàltiques– i el rus, llengua oficial de l'imperi tsarista. En aquesta nova situació, amb Estònia configurada segons el principi d'autodeterminació del poble estonià, es va decidir establir que la llengua estoniana fos la llengua nacional segons les necessitats de l'Estat estonià independent, amb una autonomia cultural garantida a les minories nacionals (*Manifest per a les nacions d'Estònia* de 24 de febrer de 1918).

Això es va ratificar amb diverses lleis. Segons la Llei administrativa provisional del govern provisional, la llengua oficial havia de ser l'estonià. Van constituir-ne l'excepció les àrees russes al voltant del llac Peipsi i les àrees sueques de Läänemaa, on es va preveure la utilització de la llengua corresponent de la població local.

2.2.2. Protecció de les minories

En guanyar la seva independència, els estats bàltics van estar subjectes a diverses disposicions del Tractat de Pau de Versalles i de la Societat de Nacions pel que feia a la llengua. Aquestes disposicions pretenien garantir drets lingüístics i culturals i un cert grau d'autonomia cultural a les minories per tal d'evitar conflictes ètnics i culturals com els que es va considerar que havien dut a la Primera Guerra Mundial. Aquestes disposicions van ser summament adients per als estats bàltics i reflectien el punt de vista existent pel que feia a les minories (Ozolins, 1994: 163). Estònia va desenvolupar un sistema de protecció de les minories basat en l'**autonomia territorial** (garantida per diverses disposicions constitucionals), àmpliament emprat pels russos i els suecs de la zona, i una **autonomia cultural** (adoptada com a llei el 1925), de la qual les minories disperses i no territorials, com ara els alemanys i els jueus, van poder gaudir.

Diversos decrets i lleis regulaven la utilització de la llengua oficial a Estònia. La **Llei de la llengua** va ser adoptada en virtut del Decret dels ancians de l'Estat, de 29 d'octubre de 1934. Aquesta llei va ratificar les pràctiques anteriors que establien l'estonià com la llengua nacional i oficial. Les excepcions tenien a veure amb les esferes de les relacions exteriors i les minories nacionals, que es regulaven amb més detall en altres lleis (per a una visió més detallada, vegeu Ruutsoo, 1993, i Loeber, 1989).

La planificació de l'adquisició es basava en les clàusules constitucionals que declaraven que l'estonià era la llengua nacional, tot

proporcionant l'educació en la llengua materna a les minories. Aquests principis es van implementar amb diversos decrets i lleis normatives.

Segons la Llei d'escoles públiques d'educació primària¹, les escoles d'educació primària (de 1r a 6è curs) estaven dividides segons la llengua de l'ensenyament: en estonià, en alemany, en rus, en suec o en altres llengües, en funció de la llengua materna dels alumnes (article 4). Per tal d'assistir a una escola on la llengua de l'ensenyament era una llengua no nativa, hom havia de tenir raons de pes, i el consell escolar local prenia la decisió pertinent (article 7). Aquest principi es va ratificar en la Llei d'escoles d'educació primària adoptada el 1931². Segons aquesta llei, l'educació en una llengua no nativa només es permetia si no hi havia una escola corresponent a la vora. Les excepcions a aquesta llei només podien ser autoritzades amb un permís del ministre d'Educació (Kurvits, 1938: 56, citat a Vare, 1997). El mateix principi era vàlid pel que fa a les escoles públiques d'educació secundària³; tanmateix, es permetia ensenyar en estonià a alumnes no estonians (paràgraf 3).

La Llei d'autonomia cultural, adoptada el 1925, garantia el dret de fundar escoles (finançades per l'Estat) amb la llengua pròpia com a llengua de l'ensenyament a totes les minories amb més de 3.000 individus. Segons les regulacions del Ministeri d'Educació (aprovades el 17 de desembre de 1918), s'exigí que l'estonià fos assignatura obligatòria a les escoles de les minories, amb quatre classes per setmana. Per fundar una escola finançada per l'Estat que ensenyés en una llengua minoritària era necessari que un mínim de 20 alumnes s'hi matriculés. Si el nombre d'alumnes de la minoria era inferior a 20, aquests podien estudiar la seva llengua nativa com una assignatura més durant tres hores per setmana en una escola de llengua estoniana (per exemple, els rus a les ciutats de Paldiski i Mustvee).

¹ RT 1920, 75/76, 208.

² RT 1931, 46, 348.

³ RT 155/156 – 1922, 91.

2.2.3. L'educació per als parlants d'una llengua minoritària.

El dret de fundar i mantenir escoles amb la llengua pròpia com a llengua de l'ensenyament conferit a totes les minories amb més de 3.000 individus va ser àmpliament aprofitat per les minories locals. El 1929, els alemanys tenien 19 escoles d'educació primària, els jueus, 3, els letons, 7, els russos, 100, els suecs, 15 i els ingris, 3. Els alemanys gestionaven 14 escoles d'educació secundària, els russos, 9, els letons, 1, els jueus, 2 i els suecs van obrir la seva el 1931. Per a les minories heterogènies o "analfabetes", la creació d'escoles amb la llengua nativa com a llengua de l'ensenyament va ser molt difícil. Els jueus, que habitaven a Estònia des de començaments del segle XIX, van emprar sobretot el rus (a voltes l'alemany o l'estonià) com a llengua nativa. Per tant, les escoles jueves (d'educació primària i secundària) que es van fundar empraven el rus com a llengua d'ensenyament, passant progressivament al jiddisch (judeoalemany). El 21 de juny de 1926, el Consell Cultural Jueu va decidir d'adoptar l'hebreu modern.

Els ingris ortodoxos (*inkeroiset*) parlaven l'ingri, una llengua baltofinesa com ara l'estonià i el finès, però sense una forma literària establerta. Trobar una llengua literària comuna per a l'educació de la minoria era molt difícil. Les tres escoles d'educació primària que hi havia a l'est del riu Narva van emprar el rus fins el 1922, moment en què dues van canviar a l'estonià, una llengua estretament relacionada amb l'ingri. Però d'acord amb la decisió presa el 1926 pel Ministeri d'Educació, es va canviar al finès, ja que era la llengua més propera, però també s'encoratjava la utilització oral de l'ingri. Degut a una demanda dels pares ingris que reclamaven l'us de l'estonià, l'any 1933 en ambdues escoles es van obrir departaments que empraven l'estonià i el finès, de tal manera que es permetia triar la llengua de l'ensenyament.

La població no estoniana que no disposava d'escoles en la seva llengua nativa va inscriure els seus fills/filles en escoles que empraven l'alemany com a llengua de l'ensenyament. A més, hi havia llars d'infants en estonià, en alemany i fins i tot en francès. Diverses minories van organitzar llars d'infants que funcionaven mitja jornada.

També existia l'educació superior en llengües minoritàries. Hi havia una institució que emprava l'alemany: una acadèmia luterana, privada i teològicofilosòfica, així com també un institut que emprava el rus: un institut politècnic privat.

Així doncs, a Estònia, proporcionar una formació bàsica en la llengua materna era quelcom habitual. Això canviava en els nivells de l'educació secundària i superior, on el nombre d'alumnes disminuïa ràpidament, atès que es considerava que no calia més formació, especialment a les àrees rurals. Només la majoria d'estudiants de les minories alemanya i jueva prosseguia els seus estudis a l'educació secundària. Per tant, l'elit de tipus ètnic només es reproduïa dins d'aquests grups de població i, en menor grau, entre els russos.

2.2.4. Composició ètnica dels alumnes

La composició ètnica dels alumnes corresponia a la de tota la població. La major part de les institucions educatives emprava l'estonià com a llengua de l'ensenyament. A banda d'aquestes, hi havia institucions educatives en llengües minoritàries, així com en les llengües estrangeres més populars. Per exemple, el *lycée*, amb el francès com a llengua de l'ensenyament, i el *college* que emprava l'anglès, eren populars entre l'elit.

La política de minories oficial va dur a l'ensenyament en la llengua nativa per a la major part de grups ètnics. Pel que fa a l'escola d'educació primària, al curs acadèmic 1922-23, l'ensenyament de la llengua nativa entre els estonians representava un 99,7%, entre els russos, un 95,1%, entre els alemanys, un 93,7%, entre els suecs, un 89,7%, i entre els letons, un 65,6%. L'excepció es trobava en els jueus, amb un 22,6% i en altres grups que estudiaven en rus o en alemany (*Eesti Demograafia*, 1924: 139, citat a Vare, 1997). També hi havia escoles mixtes on s'empraven diverses llengües.

L'educació secundària reflectia una situació similar: el 1922-23, un 76,9% assistia a escoles en llengua estoniana, un 9,5%, a les escoles

russes, un 1,4%, a les escoles mixtes estonià-rus (a Petseri), un 11,8%, a les escoles alemanyes i un 0,4%, a les escoles letones (a Valga) (*Eesti Demograafia*, 1924: 201, Vare, 1997). Aquesta tendència es va mantenir estable en els anys següents.

3. L'ocupació soviètica (1940-1988)

3.1. La Segona Guerra Mundial

Després del Pacte de No-Agressió Germanosoviètic i el Protocol Secret (conegut com Pacte de Molotov-Ribbentrop), la Unió Soviètica es va annexionar els estats independents de Lituània, Letònia i Estònia el juny del 1940. Estònia va ser proclamada part de la Unió Soviètica (6 d'agost de 1940) i va rebre el nom de República Socialista Soviètica d'Estònia, i es va trobar sota el govern de l'aparat governamental soviètic i del Partit Comunista. En aquesta primera fase, es va implementar a Estònia la política lingüística estalinista, la qual cosa va tenir un impacte greu.

L'annexió d'Estònia per part de l'URSS el 1940 va comportar canvis funestos per a la població, incloent la seva composició ètnica, a causa de la deportació (més de 10.000 persones) i l'empresonament massius (més de 7.000 persones) de la població autòctona i simultàniament de la immigració de població provinent del país annexionador. Totes les escoles, associacions i clubs de les minories ètniques van ser clausurats i es va abolir el sistema d'autonomia cultural. Les seves revistes i diaris també van ser clausurats.

La Segona Guerra Mundial va passar dues vegades pel damunt d'Estònia. Alemanya va conquerir Estònia el 1941 i el 1944 el país va ser ocupat per la Unió Soviètica. A finals de l'any 1941, Estònia va ser proclamada *judenfrei* (lliure de jueus) pels nazis. Molts factors van ser els que van contribuir a una major reducció de la població estoniana, especialment les pèrdues i els danys ocasionats per la guerra, els empresonaments i les execucions, així com les deportacions i les onades de refugiats. Durant els anys 1939-1940, prop de 22.000

alemanys bàltics van abandonar Estònia per anar a Alemanya. El 1943, molts suecs estonians (prop de 7.500) van deixar les seves llars de la regió costanera d'Estònia i de les illes per anar a Suècia segons el tractat germanosuec, per tal de quedar fora de la guerra. El 1944, abans de l'arribada de l'exèrcit soviètic i davant la por del terror soviètic, aproximadament uns 75.000 estonians van marxar com a refugiats (sobretot cap a Suècia i Alemanya). El resultat va ser que el 1946, la població estoniana s'havia reduït una cinquena part (200.000) fins a només 854.000 individus. Només 23.000 (2,7%) no estonians van romandre com a minories a Estònia (Tiit [1993] discuteix el percentatge de 97,3, tot proposant un percentatge de 95-96%).

3.2. Canvis demogràfics i socials després de la Segona Guerra Mundial

Durant la primera dècada de l'annexió, sota el mandat de Stalin, es van emprar mètodes despòtics per crear unes condicions demogràfiques i socials favorables a la destrucció del poble estonià i la seva llengua, així com d'allò que quedava de les minories indígenes, substituint-los per treballadors de parla russa, importats i “de confiança”. Durant el període 1945-1953, unes 75.000 persones van ser empresonades, de les quals una quarta part van ser executades.

Per millorar les condicions dels nouvinguts no estonians, es van russificar diversos àmbits funcionals, i els estonians que volien mantenir els seus llocs de treball van haver d'aprendre el rus. El rus va esdevenir la segona llengua de l'ensenyament (no com a llengua estrangera), i en diverses àrees, la primera. A l'Estònia ocupada, els nouvinguts no van considerar necessari conèixer la llengua local; aquesta és la raó del baix percentatge de coneixement (13-20%) entre els no estonians. No va quedar cap estímul perquè els nouvinguts respectessin la llengua i la cultura locals.

Van tenir lloc diverses detencions i deportacions massives d'estonians a regions llunyanes de la Unió Soviètica (en conjunt, prop de 50.000 entre 1945 i 1949). Al març del 1949, en una única campanya, més de 20.000 estonians van ser deportats a l'Extrem Orient i Sibèria, la majoria dones i infants. Molts van morir pel camí (Tiit, 1993). En un intent de barrejar la gent de forma

mecànica i per tal de destruir el seu entorn ètnic i cultural (no soviètic), el 1947 es va forçar els ingris (que ja havien estat deportats de la seva terra d'origen als anys 1930) a marxar d'Estònia (Decret del Consell de Ministres de l'URSS de 7 de maig de 1947), on tot just acabaven d'establir-se entre 1944-1947 i on havien trobat un nou entorn relativament acceptable pel que fa a la llengua i la cultura.

El traspàs il·legal de territori estonià (2.235 km², la ciutat de Petseri/Pechory i deu comtats situats al seu voltant i més enllà del riu Narva, amb una població ètnicament barrejada de 56.000 individus, dels quals 19.000 estonians) a Rússia a finals de 1944 va transformar la població fins a esdevenir quasi monoètnica. Aquesta àrea estava vinculada a la regió de Pskov i Leningrad (Anderson, 1990). Aquestes àrees tenien una població indígena barrejada de 56.000 individus, constituïda per indivisus d'ètnia estoniana (Setud, 19.000), russos i, més enllà del riu Narva, ingris que vivien de forma compacta als seus pobles. A Petseri, segons el cens de 1934, els estonians eren majoria.

A les minories no russes d'Estònia no els va quedar cap possibilitat de promoure i mantenir la seva cultura i llengua ètniques. Totes les seves institucions es van abolir, incloent els mitjans de comunicació, les escoles, els clubs, etc. Les mateixes regles s'aplicaven a la minoria russa d'Estònia, amb la diferència que la xarxa d'escoles en rus i els clubs en rus van créixer considerablement, malgrat que no promovien la cultura ètnica local sinó la cultura socialista de tota la Unió, amb un fort component ideològic.

Estònia es va reestructurar com una unitat ètnica (república) dins de la Unió Soviètica, amb cap subunitat des del punt de vista ètnic. Per tant, tots els altres grups ètnics no estonians d'Estònia, excepte els russos, van haver d'abandonar els seus sistemes de manteniment dels seus trets ètnics i els seus drets humans lingüístics.

El següent fenomen social més important va ser **desequilibrar la societat local mitjançant una immigració massiva**. A més de l'arrelament de l'exèrcit d'ocupació (amb 505 bases a Estònia, vegeu Hallik, 1994: 57). Els treballadors russos i els pagesos col·lectivitzats van ser enviats a Estònia

pel govern de l'URSS a través del sistema *orgnabor*. En algunes àrees (a la capital, Tallinn, i a la ciutat i el districte de Kohtla-Järve), aquestes persones van ser contractades a través d'una agència especial, *Orgnabor*, que existia a tota la Unió Soviètica. Es va afavorir la immigració com una manera de produir una població lleial amb "papers nets". Durant els anys 1945-50, el nombre d'immigrants va ser de 0,5 milions i el d'emigrants, la meitat, mentre que el creixement natural va ser de 8.700 individus. 170.000 persones no estonianes es van establir de forma permanent a Estònia, més d'un 90% a les ciutats. Consideraven Estònia com una part de l'URSS on encara s'havia d'aprendre una nova forma de viure i la llengua russa (Kala, 1991). Després dels anys seixanta, la immigració va disminuir, però fins a final anys vuitanta, el nombre de nousvinguts va seguir superant el nombre dels que marxaven en 8.000-9.000 per any en una població d'1,5 milions (dades de l'ESA). Atès que el nombre d'estonians no va tornar a créixer fins a assolir el seu nivell d'abans de la Segona Guerra Mundial –de manera que es va quedar per sota d'un milió–, la proporció d'estonians dins del total de població va passar d'un 97,3% el 1945 a un 61,5% el 1989.

El resultat va ser una disminució del percentatge d'estonians, que l'any 1989 s'havia reduït fins a un 4% de la població a la ciutat de Narva, un 3,2% a Sillamäe, un 21% a Kohtla-Järve, un 2% a Paldiski i un 47% a Tallinn, la capital (el 1970, Tallinn encara tenia un 55,7% d'estonians entre la seva població).

3.3. Redistribució territorial i funcional de les llengües

Juntament amb l'arribada dels nousvinguts es van produir canvis lingüístics. En diversos **àmbits funcionals**, l'estonià va ser substituït pel rus degut a la subordinació directa d'Estònia a Moscou, per exemple en l'àmbit de la banca, les estadístiques, la milícia (policia soviètica), els ferrocarrils, el transport marítim i aeri, la mineria, la producció d'energia, etc. Les raons per traslladar-se a Estònia eren un millor nivell de vida (a Rússia s'hi passava gana), una contractació organitzada (construcció, indústria de l'oli d'esquist bituminós), llocs de treball privilegiats en certes àrees industrials on no es confiava en els estonians –per

exemple, en la navegació i l'aviació (una oportunitat per als estonians de fugir a l'estranger), els ferrocarrils (risc de sabotatge), les comunicacions (secrets d'Estat)–, etc. Algunes activitats funcionals eren completament noves a Estònia i no tenien la corresponent terminologia estoniana, de manera que es van dur a terme en rus, com ara *Gospal* (planificació estatal). Algunes es van crear de nou en rus, com per exemple, totes les relacionades amb els objectius militars. Una antiga professió estoniana, la pesca costanera, va ser prohibida i els vaixells van ser destruïts i cremats. En comptes d'això es va crear una pesca d'altura i un sistema de transport de parla russa, amb una especial atenció a les qüestions ideològiques. Com a resultat, a començaments dels anys vuitanta, els estonians eren menys de la meitat de les persones que treballaven a la indústria i el transport.

A partir de final anys setanta, Moscou va restablir polítiques que tenien com a objectiu una major estandardització cultural, la qual cosa es va reflectir en diversos brots de dissidència davant la inquietud deguda a la russificació. El Partit Comunista Estonià funcionava predominantment en rus i el govern i els diversos ministeris van començar a emprar el rus amb l'excusa que hi havia persones que no parlaven l'estonià (vegeu més sobre aquesta qüestió a Sinilind, 1985).

Alhora que les llengües es redistribuïen, es van produir **canvis lingüístics territorials**. Durant l'annexió, els immigrants (que potser no eren conscients del seu estatus però que consideraven que es traslladaven a un altra part de la Unió Soviètica), es van establir sobretot a:

- 1) la ciutat de Narva (al nord-est d'Estònia), que va ser bombardejada per les forces aèries de la Unió Soviètica i que va quedar en ruïnes, i on, durant els anys posteriors a la guerra, es va restringir l'accés dels estonians que s'hi volien tornar a establir; això va durar fins el 1952;
- 2) Sillamäe, una àrea tancada als estonians com a membres d'un grup ètnic "sospitós", degut a l'explotació de les mines d'urani i, més tard, degut al processament de l'urani;
- 3) les mines d'oli d'esquist bituminós de Kohtla-Järve;
- 4) la capital del país, Tallinn (grans fàbriques i bases soviètiques), i

- 5) la base submarina de Paldiski, de la qual els estonians van ser acomiadats i on tots els monuments que recordessin Estònia, incloent els cementiris, van ser enderrocats.

En relació amb la construcció de grans camps militars d'aviació, l'equilibri lingüístic es va trencar i les relacions interètniques es van malmetre a Tartu, Tapa, Haapsalu i Pärnu. L'exèrcit va ocupar amplis territoris i els estonians simplement van ser expulsats d'aquelles terres sense cap compensació. En total, es va prohibir o limitar l'accés per finalitats militars a un 15% del territori estonià.

Juntament amb la disminució de les àrees regionals i funcionals en les quals s'emprava l'estonià, també es va donar una **ràpida millora de l'estatus del rus**. Això va tenir lloc degut a diversos factors, com ara que el rus era obligatòriament l'única llengua en diverses esferes funcionals o que es va construir una xarxa russa paral·lela a l'estoniana –que ja estava en funcionament– de plantes, fàbriques, agències, institucions i oficines de serveis així com d'equipaments de lleure i àrees residencials, de manera que es proporcionava tot l'ensenyament (incloent-hi l'educació superior, les escoles de formació professional, etc.) i els serveis en rus. Aquestes estructures es van emplenar amb l'arribada massiva i regular d'immigrants. Com a resultat d'això, a Estònia es va crear un entorn russòfon, sense cap contacte amb els estonians ni amb la llengua estoniana, de manera que a efectes pràctics es va dificultar tota possible integració.

3.4. Situació lingüística

Les principals característiques de la situació lingüística eren:

- ?? el manteniment de la llengua nativa tant de les persones d'ètnia russa com de les d'ètnia estoniana;
- ?? l'assimilació de terceres nacionalitats;
- ?? una proporció decreixent d'estonians degut a la immigració massiva de parlants del rus.

El **manteniment de la llengua** es pot observar en les dades proporcionades pels censos. El cas contrari, la incongruència lingüística, es dona quan algú declara que té com a llengua principal (“nativa”) una llengua diferent de la seva llengua nacional (a la Unió Soviètica, la nacionalitat figurava en els passaports, i, en general, s’indicava l’origen ètnic del pares, és a dir, la llengua d’origen; Taagepera, 1990: 142). Aquesta variable indica si una persona es troba en un procés d’assimilació i també indica la possible direcció del procés. Pel que fa als estonians, Taagepera va observar una incongruència insignificant:

A Estònia, la diferència està en favor del rus i presenta indicis d’ampliar-se. Tanmateix, aquests casos només representen un 1,1% de la població de la República i aquesta proporció ha crescut molt a poc a poc [...] Segons aquest indicador, l’assimilació no està avançant a un ritme significatiu en cap de les dues direccions [...] (Taagepera, 1990: 143).

Per bé que la incongruència lingüística pot semblar limitada i estable, els canvis actuals en la fluïdesa de la segona llengua poden establir les condicions prèvies per al seu futur creixement. Els membres d’una nacionalitat han d’assolir la competència en una altra llengua abans que aquesta altra pugui competir amb la seva llengua nativa. Pel que fa al coneixement de l’estonià entre els parlants del rus, aquest era mínim. Segons Taagepera (1990), el nombre de russos que tenien un bon nivell d’estonià el 1970 era d’un 12,5%; el 1979 s’havia reduït fins a un 11,4%; tanmateix, el 1989, el nivell de competència d’aquestes dues llengües era d’un 15%. Aquests parlants eren sobretot russos autòctons, la minoria que ja hi residia abans del 1939 o els fills de famílies bilingües estonianes-russes. Aquesta tendència anava acompanyada d’un baix nivell de competència en rus (*svobodno vladeyet*) entre els individus d’ètnia estoniana: el 1970 era d’un 27,8% i el 1979, d’un 23,3%, amb una disminució d’un 4,5%, malgrat que el rus era una assignatura obligatòria a l’escola (Itogi, 1970: 317, *Vestnik statistiki*, 1980, 10:72, citat a Dellenbrant, 1990). Això reflectia la **situació ètnicament polaritzada** d’Estònia, que podia haver passat d’una separació passiva a una confrontació activa si l’equilibri de poder hagués canviat.

L'assimilació de terceres nacionalitats va ser un dels elements clau a l'hora de crear un entorn lingüístic rus a Estònia. Segons el cens de 1989, la composició ètnica d'Estònia era la següent: 963.000 estonians, 475.000 russos, 48.000 ucraïnesos, 28.000 bielorusos, 16.600 finlandesos, 4.600 jueus, 4.000 tàtars, 3.500 letons i 3.000 polonesos. El grup de terceres nacionalitats (d'ètnia no estoniana i no russa) va constituir la plataforma més prometedora per fer-hi créixer vertaders *homines sovietici* (vegeu capítol 3.3). A aquest grup pertanyien sobretot els individus d'ètnia ucraïnesa, bielorrussa, jueva, alemanya i polonesa. En aquest cas, la política de desetnització va produir resultats importants: segons el cens de 1989, només una minoria d'un 40% emprava les seves llengües natives com a primera llengua, un 52% estaven russificats i aproximadament un 8% havia adoptat l'estonià. El percentatge dels que proclamaven que el rus era la seva llengua nativa constituïa un 78,4% dels jueus, un 67,1% dels bielorusos, un 63,4% dels polonesos, un 54,5% dels ucraïnesos i un 56,5% dels alemanys. L'assimilació destacava especialment a la regió del nord-est d'Estònia, on hi havia una majoria russa i on l'assimilació també afectava els estonians (Kõre, 1997: 239). La manca d'educació en la seva llengua nativa podria ser la raó d'un sentit subdesenvolupat de la seva identitat ètnica, la qual cosa va fer que per als estonians les seves aspiracions nacionals fossin difícils d'acceptar. Malgrat que, degut a la seva autonomia cultural, els jueus, els alemanys i els suecs es van mantenir amb èxit com a grups ètnics durant els anys compresos entre les dues guerres mundials, la major part va abandonar Estònia durant la Segona Guerra Mundial. Com a resultat d'això, només una cinquena part dels alemanys i jueus estonians es podia considerar com a minoria d'origen autòcton. La resta va arribar a Estònia tot cercant unes millors oportunitats per emigrar cap a occident i també per temor als *pogroms*⁴ de Rússia. Els 300 suecs que vivien a la costa van lingüísticament assimilats a l'estonià, tal com va succeir amb una tercera part dels individus d'ètnia finesa, que també van substituir el finès per l'estonià.

⁴ N. de la t.: Alçaments populars antisemítics.

3.5. La política lingüística de la russificació

3.5.1. Aspectes generals

Com en altres àmbits, pel que fa als documents oficials la política lingüística es va discutir implícitament sota l'aparença de la ideologia. Semblava que l'única excepció era la planificació de l'adquisició. Els objectius de la política lingüística soviètica a Estònia semblaven ser els següents:

- 1) un ampli monolingüisme rus per als russos, amb l'aprenentatge optatiu o formal de la llengua titular local (sense classes, o fins i tot sense professor/a), amb el suport d'una rotació de quadres (pel que fa al personal militar, els buròcrates del Partit Comunista);
- 2) un bilingüisme minoritari per a altres nacions titulars, amb àmbits funcionals en rus que es trobaven en expansió;
- 3) l'assimilació de "terceres nacionalitats", majoritàriament a la llengua russa.

La política lingüística soviètica a Estònia es va implementar a través d'un model d'afavoriment de la immigració. Per tal de consolidar una immigració que emprés el rus, es van implementar tres mesures:

- a. la creació d'un entorn paral·lel en rus, sense cap necessitat d'haver de canviar a l'estonià;
- b. una transferència contínua d'àrees territorials i funcionals de l'estonià al rus;
- i
- c. incentius ideològics per preferir el rus abans que l'estonià.

Aquestes mesures van amenaçar la integritat de l'estonià, tal com Kreindler (1990: 242) ha observat, la qual cosa va ocasionar:

- ?? l'extensió de la utilització del rus en l'administració i les comunicacions de masses;
- ?? un ampli programa de traduccions del rus;
- ?? un programa d'ensenyament del rus a gran escala.

L'article 36 de la Constitució de l'URSS afirmava:

Els ciutadans de l'URSS de diverses races i nacionalitats gaudeixen del mateixos drets.

La implementació d'aquests drets està garantida mitjançant una política de convergència i desenvolupament amplis de totes les nacions i nacionalitats de l'URSS, tot educant els ciutadans en l'esperit del patriotisme soviètic i l'internacionalisme socialista, l'opció d'emprar la llengua materna i les llengües de les altres nacionalitats de l'URSS.

Tanmateix, la implementació d'aquests drets estava fora de qualsevol consideració. La raó era la manca de l'imperi de la llei: la Constitució i els instruments internacionals de drets humans ratificats per la Unió Soviètica no eren considerats documents legals, acceptables per un tribunal, i la interferència a l'hora d'impartir justícia per part del KGB i dels dirigents del Partit Comunista era freqüent. Es van classificar diversos documents que afectaven la política lingüística; per tant, en aquesta situació no hi havia cap possibilitat d'exigir drets humans lingüístics.

3.5.2. Implementació de la política lingüística

Els anys a partir del 1988 reflecteixen els canvis més importants que van tenir lloc a la societat estoniana i que van tenir una influència en totes les esferes. Per tant, la política lingüística, basada en un concepte totalment diferent de l'anterior, va ser una de les pedres angulars més importants en la modificació de la societat estoniana. Degut a l'herència del període anterior, la política de renormalització ha estat lenta i difícil. En particular, l'existència de dos grups lingüístics mobilitzats, el de parla estoniana i el de parla russa, ambdós identificant-se com a majoria a Estònia i representant punts de vista oposats en diversos temes cabdals, ha fet que fos difícil trobar solucions. Atès que les condicions de la *perestroika* donaven més llibertat, van permetre una mobilització general d'aquests grups, la qual cosa va dur a un augment gradual de la tensió i el conflicte. Això va anar acompanyat de la disminució del poder central, especialment en l'àmbit ideològic, tot canalitzant la lluita per la redistribució del poder entre l'eix

del centre (Moscou) i el de la república (Estònia), de manera que el lideratge de la república anava perdent la seva dependència de Moscou i estava cada cop més sota la influència de la població estoniana.

Hom ha de tenir en compte que els canvis van afectar la població estoniana en diferents graus, que variaven en les diverses àrees territorials (Tallinn comparat amb el nord-est d'Estònia) i funcionals (per exemple, la banca versus l'explotació de mines), així com en els diversos grups de població (per exemple, els estonians versus els russos). Aquesta és la raó per la qual les accions globals de l'*Intermovement* i els seus aliats en la seva lluita contra el govern estonià es van acabar amb el restabliment de la independència d'Estònia el 1991, excepte al nord-est, on fins el 1993 no es va dur a terme una campanya per a l'autonomia territorial de la població de parla russa (basada en el model de la regió del Transdnièster de Moldàvia) que va acabar fracassant.

Els àmbits funcionals que es van reestructurar (la banca, el sector immobiliari) o que es van crear de nou (l'exèrcit estonià), o bé que eren molt rendibles (des d'un punt de vista jurídic, com ara les tecnologies de la informació), van ser estonianitzades. En canvi, aquelles grans fàbriques i plantes que anteriorment estaven subordinades a la Unió i que no corresponien a aquests criteris van continuar funcionant en rus, i només es va produir un canvi en l'estructura de control i de direcció, que va adoptar l'estonià.

El suport a la democràcia a través de la *perestroika* i la *glasnost* van dur a la fundació de diverses ONG i moviments populars –la qual cosa va iniciar el procés de mobilització de diversos grups d'interès– que tenien punts de vista ètnics, mediambientals i econòmics comuns. Això també va reforçar un sistema d'eleccions justes, fet que va consolidar el federalisme i alhora debilitava les institucions del poder ideològic i militar. Com a resultat, l'eix república-centre (Moscou) va esdevenir més important en els desenvolupaments subsegüents.

El fet de guanyar més llibertat i reforçar la democràcia i els drets humans va permetre que la població, mobilitzada per diversos grups d'interès, pogués presentar les seves peticions per restablir uns valors que es conservaven en

la memòria col·lectiva. Això incloïa la sobirania, amb una versió inicial més suau representada en reivindicacions com l'autogestió econòmica, el retorn a una història més basada en els fets, el manteniment ètnic i lingüístic i la protecció mediambiental.

3.6. Restabliment de la sobirania

Amb la *perestroika*, les repúbliques bàltiques van assolir una posició capdavantera, amb una màxima receptivitat a la *perestroika* tanmateix, els pobles bàltics volien anar molt més enllà del que els reformadors de Moscou estaven disposats a permetre (Smith, 1994: 139). Així doncs, atès que no disposaven d'un control fort, van triar dues direccions que no eren les que els líders polítics implicats desitjaven, és a dir, el restabliment de la sobirania nacional estoniana i el restabliment del dret a l'existència de la llengua i la cultura dels estonians i d'altres grups ètnics discriminats.

Les dues lleis corresponents van ser la Declaració de sobirania i la Llei de la llengua. El Consell Suprem de la RSS d'Estònia va aprovar la Declaració de sobirania el 16 de novembre de 1988, que proclamava la supremacia de les lleis estonianes respecte de les soviètiques. La proclamació de l'estonià com a llengua estatal oficial d'Estònia i la seva legalització com a tal amb la corresponent esmena constitucional van ser aprovades pel Consell Suprem el 6 de desembre de 1988.

Es van prendre diverses mesures proestonianes addicionals: la legalització dels colors nacionals, el restabliment del nom de República d'Estònia, la proclamació que afirmava que Estònia es trobava en un període de transició vers la independència (*restitutio ad integrum*) i l'establiment de les quotes d'immigració. Es van prendre una sèrie de mesures per tal de restablir l'estatus legítim de la llengua estoniana. L'agost de 1990, el govern estonià va decidir revocar totes les lleis que discriminaven la utilització de l'estonià i va crear un organisme amb poder per supervisar la implementació de la Llei de la llengua. El 23 de novembre de 1990 es va crear el Consell Nacional de la Llengua. Era l'òrgan principal responsable

d'implementar la planificació lingüística a Estònia, de supervisar la utilització de l'estonià –la llengua oficial– com a llengua nativa i també com a segona llengua, i també de donar suport i regular l'ús de les llengües minoritàries en la població adulta. La seva tasca venia definida pels articles rellevants de la Constitució, la Llei de la llengua, la Llei d'educació i la Llei d'autonomia cultural, així com per les normes internacionals de drets humans. Les funcions principals del Consell eren l'elaboració d'una política lingüística i d'unes estratègies de planificació lingüística, tot incloent l'organització, la supervisió i l'anàlisi de la implementació de la Llei de la llengua, la millora dels mètodes d'ensenyament de la llengua, la supervisió del treball terminològic i onomàstic normatiu i la realització d'estudis sociolingüístics.

A Estònia es va haver de fer front a una sèrie de problemes relacionats amb la democràcia i els drets humans, entre els quals la confrontació creixent entre les dues comunitats lingüístiques. Els estonians tenien dret a posar fi a l'ocupació i l'opressió, inclosa la lingüística. Simultàniament, aquelles persones que havien immigrat durant l'ocupació no esperaven que l'ocupació s'acabaria de forma sobtada, amb la qual cosa van haver de fer front a obligacions relacionades amb la llengua i la ciutadania, de manera que va veure reduïda la seva competitivitat en el mercat laboral i el seu nivell de vida relativament bo va empitjorar comparat amb el de la població nativa.

Per tant, durant la transformació d'Estònia van sorgir dues qüestions clau respecte a les quals els moviments populars van haver de prendre una posició: d'una banda, la sobirania d'Estònia, i de l'altra, la protecció de la llengua estoniana i altres qüestions culturals.

4. La Llei de la llengua de 1989 i la seva política lingüística corresponent

4.1. L'elaboració de la llei⁵

L'esmena constitucional que declarava que l'estonià era la llengua nacional d'Estònia es va aprovar el 6 de desembre de 1988. La Llei de la llengua va ser aprovada sense cap modificació el 18 de gener de 1989 pel Soviet Suprem de la República Socialista Soviètica d'Estònia.

La Llei de la llengua que es va aprovar era bàsicament una declaració lingüística d'independència. A la **Introducció a la Llei de la llengua de la República d'Estònia** (1989), el president del Presidi del Soviet Suprem, Arnold Rütel, va escriure:

El lema que equipara la llengua i el poble va ser promogut fa molt de temps. Aquest és l'ideal pel qual hem de lluitar. El principi subjacent de la Llei de la llengua de la RSS d'Estònia és la restitució dels drets lingüístics dels ciutadans que tenen l'estonià com a llengua materna tot equiparant-los amb els drets lingüístics dels ciutadans que tenen el rus com a llengua materna.

La Llei de la llengua era provisional pel que fa al seu contingut, tot responent a les necessitats dels procés de transformació que estava tenint lloc a Estònia. Malgrat que definia l'estonià com l'única llengua oficial, degut a la conveniència política, el principi bàsic es fonamentava en la necessitat del bilingüisme estonià-rus, la qual cosa exigia que els que ocupaven certs llocs de treball fossin competents tant en estonià com en rus (en la major part dels casos, el coneixement de 800 paraules ja era suficient). Per assolir el nivell necessari, es va introduir a la llei una demora de 4 anys; per tant, aquest requeriment no va esdevenir efectiu fins l'1 de febrer de 1993.

⁵ Els esdeveniments que deriven de l'establiment d'una política lingüística independent són descrits amb més detall a Rannut (1990, 1997).

Per a la implementació d'aquesta llei, es va establir una primera regulació, la Regulació governamental núm. 57 de 8 de febrer de 1989, que se centrava en la distribució de les tasques i la redistribució dels recursos per tal de millorar l'ensenyament de l'estonià.

Per tal de donar un suport administratiu als objectius de la llei, es van crear diverses institucions. Per tal de coordinar l'ensenyament del l'estonià a la població adulta de parla russa, mitjançant un decret governamental, el 13 de març de 1989 es va crear una agència especial, el **Centre de la Llengua Estoniana**.

També es va constituir el **Comitè de Protecció de la Llengua** (CPL), un òrgan previst per la llei, inserit dins d'un òrgan estatal col·lectiu – el Presidi del Consell Suprem–, en virtut de la decisió del Presidi del Consell Suprem de la República d'Estònia del 31 de març de 1989. Atès que el treball del CPL com a òrgan consultiu no va resultar efectiu, el govern de Savisaar va crear un òrgan executiu per a la implementació de la política lingüística. El 23 de novembre de 1990 es va crear el Consell Nacional de la Llengua. Era el principal organisme responsable d'implementar la planificació lingüística a Estònia, supervisar l'ús de l'estonià, la llengua oficial, com a llengua nativa i com a segona llengua de la població, però també donar suport i regular l'ús de les llengües minoritàries en la població adulta. Les funcions principals del Consell són l'elaboració de la política lingüística i les estratègies de planificació lingüística, tot incloent l'organització, la supervisió i l'anàlisi de la implementació de la Llei de la Llengua, la millora dels mètodes d'ensenyament de la llengua, la supervisió del treball terminològic i onomàstic normatiu i la realització d'estudis sociolingüístics.

Aquesta llei va funcionar fins el 1995; aquell any, l'article 29 de la Llei de la Llengua va declarar que la Llei de la Llengua de la RSS d'Estònia⁶ deixaria d'estar en vigor a partir de l'1 d'abril de 1995.

⁶ ENSV Teataja 1989, 4, 60; RT I 1993, 20, 352; 1994, 49, 804.

4.2. Contingut de la llei

Aquesta llei ha estat comentada per Grin (1991), Maurais (1991, 1993) i Ozolins (1995). En rus, els comentaris es van publicar a Rannut (1990) i Dyatchkov (1992).

Els àmbits regulats per la llei eren els següents:

- la tria de la llengua per part de cadascú basada en el bilingüisme estonià-rus, segons la qual el dret s'atorgava a la persona subordinada o al client;
- els òrgans de l'autoritat estatal i del govern;
- les empreses, institucions i organitzacions;
- els tribunals de justícia;
- l'ensenyament, la ciència i la cultura;
- les reunions;
- els noms;
- la retolació i la informació;
- l'aplicació de la llei;
- les responsabilitats i la supervisió del compliment de la llei.

Atès que l'èmfasi principal es posava en l'estatus de l'estonià en comparació amb el del rus, les qüestions del corpus i de la planificació de l'adquisició es van considerar menys detalladament. Segons Ozolins (1994: 165), l'objectiu principal de la Llei de la llengua era el desenvolupament sostenible de totes les llengües i cultures.

Aquesta llei va ratificar la posició de l'estonià com a llengua oficial de l'Estat. A banda de diversos articles de la llei, aquesta està reforçada amb regulacions específiques. Aquestes disposicions proclamen el predomini de la llengua autòctona per damunt d'altres llengües, sobretot el rus. La llei també recollia la comunicació en estonià per als estonians.

El règim de la llengua oficial es va introduir als articles 1, 7, 8 i 9. Segons aquest règim, es requeria que les sessions i reunions de les autoritats

estatals i del govern fossin en estonià. Tanmateix, els documents oficials aprovats per aquests òrgans s'havien de traduir i publicar en rus.

Respecte a **l'estatus del rus**, la llei afirmava: "Pel que fa al seu tractament del rus, aquesta llei parteix [...] del fet que, després de l'estonià, el rus és la segona llengua nativa més estesa de la República." Es mantenia oficialment l'ús de la llengua russa mitjançant el règim territorial, els drets individuals i els àmbits funcionals. En proporcionar **drets individuals**, la llei feia concessions àmplies als parlants no estonians, incloent el dret a utilitzar una altra llengua que no fos l'estonià en les relacions amb l'Estat (articles 3 i 20) i a rebre documents oficials en rus. L'article 3 de la llei disposava que un individu que no parlés l'estonià tingués dret a gestionar els seus assumptes en rus en les institucions estatals i governamentals, així com en les institucions, empreses i organitzacions, de la RSS d'Estònia.

També preveia drets especials en relació amb alguns àmbits funcionals (article 8), i mantenia l'ensenyament en rus (article 19). Per tant, garantia un estatus especial per al rus, tot millorant la posició de l'estonià.

La **protecció de les minories** es garantia a través de la creació d'escoles en altres llengües, de programes i d'altres institucions i mitjans culturals que donessin suport al manteniment ètnic. Aquestes disposicions eren especialment importants per a les minories no russes a les quals durant el règim soviètic tots aquests aspectes d'autonomia cultural els havien estat negats. La llei permetia (re)obrir escoles minoritàries i altres institucions. Així doncs, la llei de la llengua de 1989 reconeixia per primera vegada una identitat ètnica no russa equivalent a la russa i proporcionava una base legal per al seu desenvolupament (per exemple, a través de l'ensenyament).

Els aspectes relacionats amb el règim territorial van ser introduïts als articles 8 i 36. Excepte el nord-est d'Estònia i aquelles regions on el rus ha funcionat com a llengua oficial i on una majoria aclaparadora de la població del territori no domina l'estonià –sense incloure la ciutat de Tallinn–, la llengua oficial de les institucions de l'autoritat estatal ha de ser l'estonià.

4.3. El bilingüisme estonià-rus

Pel que fa al seu contingut, la Llei de la llengua era provisional, tot responent a les necessitats del procés de transformació que vivia Estònia. Malgrat que definia **l'estonià com l'única llengua oficial**, degut a la conveniència política i a la realitat –la major part d'immigrants del període soviètic no ha conegut la cultura i la llengua estonianes–, el principi més important era l'obligació del **bilingüisme estonià-rus**, tot exigint que els que ocupessin certs càrrecs tinguessin una bona competència lingüística en estonià i en rus. Es va formular un dret humà important: el dret dels individus a comunicar-se tant en estonià com en rus, tot obligant l'altre part a adaptar-se. La Llei de la llengua declarava que les exigències de competència lingüística s'havien de definir per a tots els empleats de l'Estat, en el cas que la seva feina requerís la comunicació amb el públic en general. L'article 4 és la base del **règim de bilingüisme per als àmbits funcionals**. Disposa que:

Les persones, el treball de les quals exigeixi la seva comunicació amb altres persones, com ara tots els directius i administradors, els funcionaris de l'Estat i els òrgans de govern, les organitzacions públiques, el sistema judicial, els òrgans d'aplicació de les lleis i d'inspecció, el personal mèdic i els periodistes, els empleats que treballen en el comerç i les comunicacions, el personal de salvament, etc., hauran d'estar subjectes a certes exigències de competència lingüística. La competència i la utilització de l'estonià, el rus i altres llengües hauran de ser obligatòries segons les exigències establertes a l'article 37 d'aquesta llei.

L'article 37 disposava que aquestes exigències entrarien en vigor el 17 de gener de 1993, quatre anys després de l'aprovació de la Llei de la llengua. La Llei fixa les dates per implementar l'article 4, que declara que l'estonià ha de ser emprat pels *treballadors, la feina dels quals requereixi la comunicació amb les persones*. Per assolir el nivell corresponent, es va introduir a la llei un termini de quatre anys, tot fent que els requisits entrassin en vigor l'1 de febrer de 1993. L'article 38 imposa sancions a les persones que no compleixin l'article 4.

L'explicació del Comitè Estatal de Treball i Afers Socials de la RSS d'Estònia del 5 de maig de 1989 afirma que:

l'adquisició de la llengua, dins els límits dels requisits pel que fa al coneixement lingüístic, s'haurà de considerar com una exigència directa de l'empleat [...]. Els requisits de coneixement lingüístic hauran de representar un criteri d'obligat compliment per als empleats quan signin contractes de treball i en la seva avaluació [...]. En la utilització dels requisits de coneixement lingüístic, l'empresa podrà acomiadar un empleat si aquest no té el coneixement exigít per l'article 37, punt 2 del Codi Estonià de Treball per no complir les qualificacions suficients per al seu lloc de treball.

El 14 de juliol de 1989, el govern estonià va aprovar un decret que establia regulacions específiques en relació amb la Llei de la llengua estoniana i que fixava obligacions específiques de nivell lingüístic per a certs tipus de feina. El Decret núm. 10, de 14 de juliol de 1989 –**Directrius per a l'aplicació dels requisits lingüístics a la RSS d'Estònia**– prescrivía dates exactes per a la implementació. Declarava que:

L'adquisició de la llengua dins els límits dels requisits pel que fa als coneixements lingüístics haurà de ser considerada com un requisit directe de l'empleat [...]. Els requisits pel que fa als coneixements lingüístics podran ser utilitzats per l'empresa per acomiadar un empleat per no tenir el coneixement exigít.

El període de transició va ser de dos anys (per a l'empresa) i de quatre anys (per als treballadors), atès que totes les empreses implicades en l'àmbit comercial havien d'ajustar la seva activitat a la llei en un període de dos anys, mentre que les persones podrien ocupar llocs de treball no relacionats amb el públic durant dos anys més sense tenir un coneixement de l'estonià.

Aquestes directrius establien sis categories de competència lingüística, de l'A a la F. La categoria A requereix una competència lingüística corresponent a la comprensió auditiva de les 800 paraules i expressions més

comunes, la categoria B requereix tant la comprensió auditiva com l'expressió oral, basada en les 800 paraules, i la C també requereix una comprensió lectora i una competència bàsica limitada pel que fa a l'escriptura. La D es basa en un lèxic més avançat constituït per 1.500 paraules, amb una capacitat de recepció i d'expressió orals i escrites (bàsiques). La categoria E correspon a la capacitat d'emprar la llengua de la pròpia professió, tant oralment com per escrit, a un nivell que correspon a la utilització d'un vocabulari d'unes 2.500 paraules. La categoria F es defineix com una competència absoluta en la llengua. Les directrius estableixen de forma molt detallada les feines per a les quals cal conèixer l'estonià. El nivell C es prescriu per a la major part de les feines de venda al detall i de serveis, els nivells D o E per a les persones que ocupen llocs de treball capdavanters en la gestió. Del president, dels membres del govern, del defensor del poble, dels jutges, dels psiquiatres i d'unes quantes altres professions hom espera un bon coneixement de l'estonià.

L'article 6 de la llei establí el següent requisit: les persones que treballen en el sector serveis han d'emprar obligatòriament la llengua triada pel client dins els límits de competència que se'ls exigeixi.

La **no-distinció entre l'esfera privada i la pública** va constituir el principal obstacle. Atès que la llei va ser redactada i aprovada abans de la introducció de la propietat privada, diversos articles d'aquesta llei no diferenciaven entre l'esfera privada i l'estatal o pública. Els experts del Consell d'Europa (Pekkanen, Danelius, 1991: 22) van proposar una distinció entre aquelles persones que treballen en els serveis públics i aquelles que treballen en el sector privat o que exerceixen la seva professió de forma independent. Segons el seu punt de vista,

pel que fa als funcionaris públics, es poden imposar de forma clara algunes qualificacions lingüístiques. En alguns casos, també hi poden haver raons específiques per fer el mateix respecte als professionals que ofereixen serveis al públic.

El legislador hauria de ser més prudent a l'hora d'imposar obligacions lingüístiques en les relacions privades, incloent les empreses privades. Diverses disposicions de la llei (els articles 2, 3, 12, 13, 14, 15, 16, 17)

estan relacionades amb les activitats empresarials, les institucions i les organitzacions. Si aquestes disposicions s'apliquen a les persones jurídiques, sembla que, si més no, s'hauria de poder qüestionar si el fet de regular de forma legislativa la utilització que fa de la llengua està justificat.

El principi del bilingüisme dels serveis i les agències estatals, amb el dret dels clients a triar la llengua de comunicació, va introduir limitacions al monolingüisme dels empleats administratius i del personal de serveis, la qual cosa, tenint en compte la situació, implicava certes limitacions per als russos –en aquella època, monolingües de forma aclaparadora– pel que fa a les possibilitats d'ascendir socialment i laboralment en les feines de contacte amb el públic.

Pel que fa als aspectes de la planificació de l'adquisició, la llei va introduir diversos canvis radicals. Foren els següents:

1) La implementació del principi de la llengua nacional:

La RSS d'Estònia ha de garantir l'ensenyament en estonià a tot el seu territori. (Paràgraf 19, línia 2.)

Aquest principi es va mantenir a la **Llei de l'ensenyament** de 1992. S'expressava de manera més específica a l'article 22, paràgraf 1:

Els ciutadans de la RSS d'Estònia podran gaudir del dret a fer els estudis de formació professional, d'educació secundària i d'educació especial i superior en estonià a totes les especialitats impartides a la RSS d'Estònia.

La Constitució de 1992 també garantia el mateix dret.

2) El principi de l'ensenyament en la llengua materna va ser el segon canvi més important. Fins aleshores només havia estat una clàusula constitucional sense cap significat jurídic, i ara es va introduir a la llei. Un dels problemes que calia superar era la immersió dels alumnes de les

minories al rus. Així doncs, el principi del monolingüisme es va introduir per tal de proporcionar una protecció lingüística a l'ensenyament. Això es va formular com una clàusula general a l'article 19, paràgraf 1:

La RSS d'Estònia haurà de reconèixer el mateix dret a una educació general estatal en llengua vernacle a tots els ciutadans;

i en l'article 20, paràgraf 1, especificava:

Els ciutadans de la RSS d'Estònia hauran de tenir dret a rebre l'educació infantil i general en centres educatius monolingües.

El mateix principi es repetia en una interpretació més àmplia en la **Llei de centres d'educació infantil**. Per tal de garantir la seva implementació, la llei preveia diversos requisits en els següents paràgrafs 2 i 3:

La comunicació interna en les institucions i llars d'infants no estonianes haurà de ser en la llengua respectiva.

Els responsables i el personal de les institucions i els centres educatius per a infants hauran de tenir una bona competència lingüística en la llengua d'ensenyament de la institució corresponent.

L'article 21 donava prioritat a l'ensenyament en la llengua nacional. Establia que s'havien d'oferir garanties per a l'ensenyament de l'estonià a tots els centres educatius i grups d'estudi que treballin en altres llengües. Tots els estudiants que siguin alumnes de centres d'educació superior i que no sàpiguen l'estonià havien d'aprendre la llengua estoniana.

3) Les obligacions estatals pel que fa als russos van assolir el rang de necessitats reals d'aquest grup de població, tot eliminant en aquest aspecte els motius ideològics (el principi del rus com a llengua interètnica) i assimilatius (llengua per a altres minories). Tanmateix, aquest grup encara

gaudia de més privilegis en comparació amb altres minories (la qual cosa no reflecteix cap discriminació en si). L'article 19, paràgraf 3, declara que:

Segons la distribució de la població de parla russa, s'haurà de garantir l'educació general en rus.

La qüestió de l'educació superior en els centres educatius que empen el rus en l'ensenyament va quedar oberta: o bé caldria continuar en rus, segons les necessitats i possibilitats de la República, o s'hauria de canviar a l'estonià, amb un ensenyament intensiu de l'estonià en la fase inicial dels estudis professionals. L'article 22 preveia la creació de grups d'estudi en rus o d'escoles en rus segons les necessitats i les possibilitats de la República, tot adaptant així la preparació dels especialistes d'ensenyament en rus a les necessitats reals. Maurais (1991) observa que la llei establia les dues maneres següents de compensar els efectes lingüístics de la immigració massiva: imposar l'estonià als fills dels immigrants com a mínim com a assignatura obligatòria a totes les escoles (article 20) i obligar els empleats que tinguessin contacte amb el públic en general a estudiar l'estonià. L'article 22, paràgraf 2, establia que:

Als graduats de les escoles en rus de la RSS d'Estònia se'ls haurà de garantir l'oportunitat de completar la seva formació en centres d'educació secundària, especial, superior i formació professional de la RSS d'Estònia a través de la creació de grups d'estudi o escoles en rus segons les necessitats i les possibilitats de la República, així com a través de l'ensenyament intensiu de l'estonià en la fase inicial dels seus estudis professionals.

4) La integració mitjançant un ensenyament de l'estonià a gran escala. Això es va implementar tot definint les obligacions de la República pel que fa a crear una xarxa d'ensenyament de l'estonià dins el marc de l'ensenyament obligatori i optatiu, i, per tant, tot ampliant l'àmbit de parla estoniana. La clàusula general apareixia a l'article 21, paràgraf 1:

La RSS d'Estònia haurà de garantir l'ensenyament de l'estonià en tots els centres educatius i grups d'estudi que treballin en altres llengües, independentment de qui controli la institució en qüestió.

Aquest principi també es va introduir a l'ensenyament superior en el paràgraf 2 del mateix article:

A tots els estudiants que siguin alumnes de centres educatius superiors i que no coneguin l'estonià se'ls haurà d'ensenyar l'estonià.

De fet, la Llei de la llengua de 1989 no va tenir un gran impacte en el sistema educatiu. L'únic canvi visible va ser l'augment del nombre de classes d'estonià, que va passar de 2 a 4 el 1990/91 en el 3r i 4t curs de les escoles en rus. En general, en el programa d'estudis de les escoles estonianes hi havia menys classes d'estonià que no pas de rus.

La Llei de la llengua, aprovada el 1989, s'hauria de considerar com una solució als problemes lingüístics d'aquell moment. El problema més important era el creixement desastrós del monolingüisme rus degut als canvis demogràfics, al baix estatus de l'estonià en diverses àrees regionals i funcionals i a una educació no integradora. Les lleis lingüístiques s'haurien de considerar, doncs, com una resposta a una considerable amenaça per a l'autonomia local nacional i lingüística.

Especialment a Estònia i Letònia, les lleis de la llengua es van considerar com a mitjans fonamentals per garantir la supervivència ètnica d'una població amenaçada per la possibilitat d'esdevenir una minoria dins el seu territori (Ozolins, 1994: 165).

5) Exigències lingüístiques en comptes de criteris ètnics. La llengua, com a element vital de la identitat i de la supervivència nacionals, no era negociable. Simultàniament, la qüestió de l'etnicitat era menys important, atès que la població estoniana estava acostumada a les minories. Així

doncs, a la legislació i l'administració no es va introduir cap preferència ètnica; en comptes d'això es van introduir exigències lingüístiques, alhora que s'atorgaven drets lingüístics clars als parlants d'altres llengües (Ozolins, 1994: 168).

6) Una Llei de la llengua propagandística, més que no pas per ser implementada. Diversos articles d'aquesta llei no tenien un significat jurídic, o la seva implementació quedava fora de l'abast d'un estat democràtic. Així doncs, aquests s'haurien de considerar com a indicadors d'un canvi de poder. Alhora, la implementació de la llei era secundària i políticament delicada, i va requerir que es posposés per a més endavant. Aquesta pot ser la raó perquè l'òrgan per a la implementació de la llei, el Consell Nacional de la Llengua, no es creés abans del 1990. Maurais (1997: 158) va observar aquest fet i considera com un error molt important la manca d'una agència estatal a la que es confiessin tots els aspectes pràctics de la implementació del nou canvi del rus a l'estonià.

7) Signes visibles de la nova política lingüística. Maurais (1997: 152) ha subratllat la necessitat d'un canvi visible en algunes àrees de la política lingüística per tal de reduir la incertesa pel que fa al futur de la llengua implicada mitjançant manifestacions visibles, concretes, de la llengua. En el cas estonià, aquestes poden ser una informació i una retolació bilingües públics, així com uns requisits lingüístics per accedir a una feina.

8) La Llei de la llengua com a poder de redistribució. La Llei de la llengua va dur a una mobilització dels grups amb interessos lingüístics. Tanmateix, la preocupació no va ser tant amb el contingut de la llei, sinó amb els factors polítics que hi havia al darrere. Maurais (1991), que ha analitzat la Llei de la llengua estoniana comparant-la amb la del Quebec i les de quatre repúbliques més, va observar que

la qüestió de la llengua amaga lluites de poder en una societat concreta i que, tal com s'ha observat repetidament, els factors

extralingüístics tenen un paper en la planificació lingüística
(Maurais, 1991: 119).

Des d'un punt de vista formal, la Llei de la llengua estoniana de 1989 no va alterar substancialment la situació anterior sinó que més aviat va mantenir l'*status quo*, tot garantint el dret a rebre l'educació en la llengua nativa i que l'estonià gaudís d'un estatus més alt per als estonians i el rus per als russos (vegeu Taagepera, 1990). Tanmateix, Ozolins (1994) considera aquestes polítiques lingüístiques modestes dels estats bàltics com un element cabdal en la reconstrucció nacional i en la transició del sistema soviètic. La Llei de la llengua redefinia l'estonià tot passant d'un estatus minoritari adquirit *de facto* a un estatus nacional complet com a llengua estatal i de l'administració, així com de la major part del discurs social (Ozolins, 1994: 161). I encara més, això va tenir lloc en un context particular en què la llengua nacional no era la llengua més estesa a Estònia: mentre que la major part dels residents estonians eren capaços de compondre-se-les en rus, només una petita part dels no estonians locals coneixia l'estonià en un grau equivalent.

D'aquesta manera, l'aprovació de la llei va indicar una redistribució del poder i, juntament amb això, la formació de noves elits a Estònia. Atesos els canvis insignificants informals per a la major part de la població de parla russa (la llei no afectava directament la major part d'aquesta), l'ambigüitat de la situació de les dues endomajories va romandre, la qual cosa va ocasionar diversos conflictes més i va proporcionar la base per a una influència política externa. Ozolins dóna suport a l'opinió que Estònia,

en el breu període des de la seva independència, ha estat capaç d'assolir substancialment els objectius de la seva política lingüística
(Ozolins, 1994: 161).

Tanmateix, el principal camp d'aplicació van ser els programes a curt termini, mentre que els programes a llarg termini, com ara

els programes educatius i d'integració, no van rebre l'atenció adequada, o fins i tot van ser deixats de banda. Així, la nova situació emergent encara no era satisfactòria i requeria que es donés un altre pas qualitatiu per tal de millorar la situació lingüística a Estònia.

4.4. La situació demogràfica després del 1989

El 1989, el cens va comptabilitzar 127.547 membres de minories ètniques no russes a Estònia, dels quals 66.641 –o un 52,2%– declaraven que el rus era la seva llengua materna, un 40% parlava la seva llengua nativa i aproximadament un 8% parlava l'estonià. La manca d'una educació en la seva llengua nativa havia tingut com a resultat un sentit insuficientment desenvolupat de la identitat ètnica, la qual cosa dificulta la recuperació cultural. Malgrat que els jueus, els alemanys i els suecs, degut a la seva autonomia cultural, s'havien conservat com a grups ètnics entre les dues guerres mundials, la major part d'ells van abandonar Estònia durant la Segona Guerra Mundial. Per tant, només una cinquena part dels alemanys i jueus estonians són d'origen local, és a dir, són una minoria reconeguda jurídicament. La resta van marxar d'Estònia cercant millors oportunitats tot emigrant cap a l'oest i emprant el rus com la seva primera o segona llengua. Habitualment, aquestes llengües estan funcionalment subdesenvolupades a Estònia, malgrat que en alguns casos els seus corresponents països titulars d'origen ajuden a mantenir el potencial referencial i no referencial necessari de la llengua afectada. Tanmateix, el suport del govern i dels països d'origen sembla ser irregular i insuficient. Com a resultat d'això, diverses llengües d'aquest grup tenen un estatus social i polític molt baix i són considerades com a quasi insignificants en la vida pública. En l'esfera educativa, aquesta situació ha contribuït a l'alt nivell d'analfabetisme en la llengua nativa. Els processos d'assimilació ràpida són visibles, i el resultat és una pèrdua de la llengua dels pares en la segona o tercera generació. En la major part de casos, la tendència a canviar al rus, promoguda i reforçada durant l'ocupació soviètica, segueix així per pura inèrcia.

Alguns grups lingüístics s'assimilen a l'estonià (finesos, ingris, suecs, una part dels jueus, etc.). Hallik (1997: 108) observa que les dades

estadístiques i les dades ètniques difereixen significativament en el cas estonià. Les condicions i el potencial de reproducció ètnica està totalment a l'abast dels estonians i dels russos, i parcialment (endogàmia, entorn proper de la llengua nativa, vincles amb la pàtria ètnica) dels ucraïnesos, finesos ingris, jueus i altres grups menys importants. Alguns d'aquests es veuen afectats per l'emigració massiva. Tots aquests grups no són territorials (dispersos) i el seu nombre és insuficient per poder donar suport a l'autodesenvolupament de les seves cultures. La major part parlen el rus com la seva primera o segona llengua, i, pel que sembla, és quasi segur que s'assimilaran a la comunitat de parla russa d'Estònia.

Un nou fenomen que apareix a Estònia sembla ser la revifalla de l'antiga llengua del sud d'Estònia, el *verro*. Segons Pajusalu *et al.* (2000), el nombre de parlants pot arribar fins i tot a 70.000, mentre que només uns 1.000 d'aquests es consideren com a *verrokesed* ètnics, per oposició als individus d'ètnia estoniana. La llengua transfronterera, el *seto*, un dialecte del *verro*, també està assolint actualment l'estatus de llengua individual com a llengua nativa de la població seto ortodoxa. Els seus parlants també poden arribar a ser uns 50.000, mentre que només uns quants centenars són usuaris actius seus. La diferència principal entre aquestes futures llengües es troba en la religió: el *verro* es luterà (protestant) i els *seto* és ortodox.

Segons les dades del cens de l'any 2000, el nombre de persones que pertanyen a terceres nacionalitats ha baixat considerablement, unes 81.000 persones. Només menys d'un 40% han conservat la seva llengua de pertinença ètnica. Els russos, el grup no estonià més nombrós, està constituït per 351.000 persones (475.000 el 1989), mentre que el nombre de parlants de llengua materna russa inclou 407.000 individus en detriment de terceres nacionalitats. Segons les estimacions basades en els assistents a les escoles, a la propera generació els no estonians seran una cinquena part de la població d'Estònia.

Segons el demògraf Kalev Katus (1997), un 73% (26,3% de la població total) dels individus d'ètnia no estoniana van ser immigrants de primera generació. La minoria històrica russa inclou unes 38.200 persones (7,3% dels individus d'ètnia no estoniana) que són majoritàriament bilingües. Tal com el cens de

1989 posava de manifest, la raó d'aquest panorama sociolingüístic ha estat el model anormal d'immigració durant l'ocupació soviètica (Katus, 1997):

- 1) la major part dels no estonians són immigrants de primera generació, amb una socialització viscuda fora d'Estònia. Constitueixen més d'un 95% de les persones de 45 anys i un 80% de les de 20 o més grans;
- 2) la segona generació d'immigrants ja no segueix els models de socialització de la població autòctona: degut a la gran pressió russificadora, la segona generació d'immigrants va sumar-se a la comunitat lingüística russa;
- 3) els contactes entre immigrants i la població estoniana són marginals (diferents llocs de treball, diferents hàbits culturals, un nombre insignificant de casaments mixtes). I malgrat que la immigració es va començar a controlar amb la Llei d'immigració de 1990 i la Llei d'estrangeria de 1993, la influència d'aquest model durarà molt de temps i sorgiran tensions i la integració es veurà dificultada.

La població no estoniana està concentrada sobretot a les ciutats (un 91% de tots els no estonians vivia a les ciutats), essent els llocs amb una concentració més gran (un 80% de tots els estrangers) sis ciutats estonianes principals: Tallinn, Tartu, Narva, Kohtla-Järve, Pärnu i Sillamäe. 234.000 (39%) individus van néixer en aquestes ciutats i un 86% d'aquests mai s'han mogut del seu lloc de naixement. En els últims anys hi ha hagut un creixement del percentatge d'estonians en la població (d'un 61,5% el 1989 a un 64,7% el 1997). Això és degut a l'emigració i a la caiguda relativament forta de l'índex de naixements dels no estonians. L'índex relatiu de naixements a les famílies estonianes ha pujat d'un 58,6% el 1986 a un 66,0% el 1990 i a un 73,3% el 1993.

Hi ha diverses raons per a l'emigració: una és el canvi ràpid del context social i la reestructuració de l'economia, la qual cosa fa difícil mantenir l'estàndard de vida que hi havia a Estònia. L'altre factor, que és notable entre els ucraïnesos i els bielorussos, és la recerca de les seves arrels ètniques i de la seva identitat nacional. Atès que en aquests països, per aconseguir la ciutadania corresponent hom ha de residir a l'Estat respectiu, l'única solució esdevé la repatriació.

Així doncs, la llengua estoniana funciona en quatre tipus **d'entorns lingüístics** diferents. Tanmateix, l'estonià és l'única llengua que es parla arreu d'Estònia però amb diverses combinacions d'entorn. En primer lloc, proporciona l'únic entorn lingüístic a la major part del territori estonià, excepte a les ciutats més importants, les àrees urbanes d'Harjumaa i Ida-Virumaa i a la riba occidental del llac Peipsi. En segon lloc, competeix de forma exitosa amb el rus en el context d'un pluralisme lingüístic estratificat (vegeu Khubchandani, 1996) a la major part de ciutats on hi ha una comunitat russa (Tallinn, Tartu, Pärnu, Haapsalu, Kehra, Loksa, etc.); els estonians formen una minoria a sis municipis i quatre comunitats. En tercer lloc, a la riba occidental del llac Peipsi (Mustvee, Kallaste), sembla que existeix una coexistència pacífica bilingüe dels contextos rus i estonià. Finalment, l'estonià està marginat en algunes ciutats d'Ida-Virumaa (Narva, Sillamäe, etc.).

El coneixement de la llengua estoniana està creixent.

Segons els resultats del cens de 1989, un 18% dels no estonians ètnics podrien parlar l'estonià; el coneixement de l'estonià per part dels russos era d'un 15%, dels ucraïnesos, d'un 8,1% i dels bielorussos, d'un 6,8%. En aquest grup de població, la proporció de no estonians que poden parlar l'estonià ha anat augmentant constantment en els últims anys, tot passant d'un 14% el 1988 a un 37% el 1995. També es va observar la mateixa proporció en el cens de l'any 2000.

5. La planificació lingüística després de l'aprovació de la Constitució de 1992

5.1. Planificació de l'estatus

5.1.1. Introducció

La planificació lingüística s'implementa a Estònia través de la legislació, incloent la Constitució, més de 400 lleis i altres documents legals i normatius menys importants. Els documents legals que analitzarem són: la

Constitució, la Llei de la llengua de 1995 i altres lleis reguladores relacionades, les lleis (1993 i 1995) i decrets (1992) de ciutadania, la Llei d'autonomia cultural de 1993, la Llei d'educació obligatòria i batxillerat de 1993, la Llei de centres d'educació infantil, la Llei de centres de formació professional, la Llei d'educació privada i la Llei d'universitats.

El ritme del desenvolupament de la política lingüística estoniana durant aquest període concret es reflecteix en la composició de cada assemblea legislativa estoniana, que proporciona les directrius de la seva voluntat política mitjançant les lleis. A més, l'èxit de cada govern en la política lingüística ha depès dels punts de vista polítics, més que no pas de la seva competència en l'esfera implicada. Els punts de vista polítics del govern només s'han explicat en les àrees no reglamentades.

5.1.2. La Constitució Estoniana i els règims lingüístics

La Constitució Estoniana, aprovada per referèndum el 28 de juny de 1992, que va entrar en vigor el 3 de juliol de 1992, combina la tradició estoniana des del primer període de la seva independència amb desenvolupaments a nivell internacional. Mentre que l'estructura constitucional dels òrgans de l'Estat estonià és similar a la del període presoviètic, la part que tracta de les llibertats i els drets constitucionals de la gent que viu a Estònia reflecteix les tendències del dret internacional de l'àmbit dels drets humans.

Les esmenes a la Constitució han de ser adoptades prèviament a un referèndum nacional i al consentiment del Parlament en dos períodes legislatius consecutius, de manera que qualsevol canvi o modificació és extremadament difícil. Mercès a aquest sistema, es proporciona l'estabilitat política necessària per al desenvolupament. També permet establir la base de futures estratègies pel que fa a la llengua. Les qüestions lingüístiques estan reglamentades en diversos articles de la Constitució.

Tal com es pot deduir del que hem dit fins ara, les clàusules de la Constitució no reflecteixen la situació d'Estònia, sinó més aviat una situació que seria desitjable, una situació que s'hauria d'assolir en un futur pròxim. Així doncs, el sistema constitucional s'hauria de considerar com el marc al qual s'adaptessin les lleis existents i d'acord amb el qual es redactessin les futures lleis. La tasca de construir la nació estoniana com un Estat-nació apareix de forma força equilibrada en la Constitució, tot preveient la política lingüística comuna mitjançant l'estonià com a llengua (nacional) oficial, un sistema de jerarquització i regulació de les llengües minoritàries i, per compensar-ho, considerant la llengua com un dret humà, de manera que es proporciona una protecció lingüística de tipus individual i col·lectiu.

El maig de 1993, un informe del Centre de Drets Humans de les Nacions Unides (*United Nations Human Rights Centre*) presentava una anàlisi de la Constitució Estoniana. Reconeixia que la filosofia de la Constitució se situa, doncs, totalment en la línia dels dos acords internacionals de les Nacions Unides de 1966 i les normatives modernes de drets humans en general.

L'anàlisi que segueix es basa en aspectes de planificació lingüística tradicional pel que fa a l'estatus, el corpus i la planificació de l'adquisició. La visió general de la planificació de l'estatus comença amb els dos règims lingüístics regionals d'Estònia: un règim lingüístic monolingüe i un de bilingüe (oficial-minoritari).

La Constitució proclama que Estònia és un Estat-nació i un Estat políticament unitari (article 2):

El territori, les aigües territorials i l'espai aeri de l'Estat estonià constitueixen un conjunt inseparable i indivisible.

Políticament, Estònia és un estat unitari, la divisió administrativa del qual serà determinada per la llei.

Així doncs, les regions ètnicament autònomes són inconstitucionals (Laitin, 1996: 47, tot referint-se al cas del referèndum d'Ida-Virumaa i d'una decisió subsegüent del Tribunal Nacional de juliol de 1993).

Les dues característiques principals de la construcció nacional, a saber, les exigències per a la introducció de la llengua comuna i la jerarquització de les llengües, condueixen als dos règims lingüístics introduïts a la Constitució, que són (Rannut, 1997):

- ?? un monolingüisme estonià a tot el territori estonià;
- ?? un bilingüisme en estonià i en la llengua de les minories, que es manifesta de dues formes diferents:
 - l'autonomia territorial,
 - l'autonomia cultural.
- ?? A més, el govern estonià pot introduir règims funcionals pel que fa a la utilització de la llengua estrangera.

Tot seguit, presentem una anàlisi més detallada d'aquests règims.

5.1.3. El règim monolingüe estonià a tot el territori estonià

El règim monolingüe es basa en dos elements centrals: els requisits administratius basats en les necessitats instrumentals de l'Estat (llengua oficial, informació, traducció, etc.) i els drets lingüístics específics que sostenen el context lingüístic estonià.

a) Els requisits administratius

Els interessos administratius de l'Estat es mantenen través del principi de la llengua oficial:

La llengua oficial d'Estònia haurà de ser l'estonià,

tal com ho afirma l'article 6 de la Constitució. El contingut d'aquest principi apareix a la Llei de la llengua de 1995. L'explicació del terme "llengua nacional" emprat a l'article 6 de la Constitució apareix al primer capítol de la Llei de la llengua estoniana de 1995 i abasta els articles 1, 3, 4 i 6. L'article 1(1) especifica l'estatus de la llengua estoniana, tot repetint l'article 6 de la Constitució en el primer paràgraf:

(1) La llengua nacional d'Estònia serà l'estonià.

L'article 3(1) de la Llei de la llengua de 1995 determina la llengua de l'administració de l'estructura estatal:

(1) La llengua de l'administració en una institució estatal i un govern local i en les seves institucions (anomenats govern local), així com la llengua de servei i d'ordre en les forces armades estonianes, serà l'estonià.

D'aquesta manera, concorda amb les normes de la Constitució (article 52(1)):

La llengua oficial de les autoritats estatals i del govern local serà l'estonià.

L'article 17 de la Llei de la llengua regula la llengua emprada per presentar els informes:

Per presentar els informes, les institucions, les empreses i les organitzacions que estiguin registrades a Estònia hauran d'emprar l'estonià, segons els procediments prescrits per la llei.

A l'article 23 de la Llei de la llengua, la llengua de la informació està subordinada al concepte de llengua nacional:

(1) Els rètols, les senyalitzacions, els anuncis, les notificacions i la publicitat hauran de ser en estonià, excepte en aquells casos determinats

als articles 13, 15 i 18 d'aquesta llei i excepte en l'organització d'esdeveniments internacionals.

(2) Les disposicions del present article no s'aplicaran a les representacions dels països estrangers.

L'article 25 de la Llei de la llengua⁷ es proposa regular una àmplia sèrie d'aspectes legals pel que fa a la traducció dels textos parlats en una llengua estrangera d'una obra audiovisual o una transmissió o programa retransmès per una emissora:

1) En l'emissió (inclosa la retransmissió per canals de televisió o xarxes de cable) de produccions audiovisuals (inclosos programes i anuncis), el text en llengua estrangera haurà d'anar acompanyat d'una traducció correcta a l'estonià.

2) No es requereix una traducció a l'estonià en programes que són retransmesos de forma immediata o en programes d'ensenyament de la llengua, o en el cas d'un text d'un locutor de noticiari en programes de notícies produïts originàriament en llengua estrangera i en programes en directe originàriament produïts en llengua estrangera.

3) En el cas de programes de ràdio que estiguin adreçats a una audiència de llengua estrangera no es requerirà una traducció a l'estonià.

4) El volum dels programes de notícies en llengua estrangera i dels programes en directe en llengua estrangera sense traducció a l'estonià especificats al subapartat (2) d'aquest apartat no hauran de sobrepassar un 10% del volum total de la producció setmanal original.

El 1996, el Consell Nacional de la Llengua va perdre el procés judicial contra la Televisió Nacional que violava el requisit abans esmentat pel que fa a la traducció de l'estonià degut a criteris formals. Atès que la Televisió Nacional no tenia la llicència per poder emetre (!), va ser absolta pel tribunal.

⁷ Va ser esmenat el 10.09.97 –RT I 1997, 69, 1110– i va entrar en vigor el 04.10.97.

b) Els drets lingüístics a Estònia

La legislació lingüística estoniana respecta les normes internacionals de drets humans, així com drets humans específics, amb l'objectiu de protegir l'entorn de la llengua estoniana. Els drets humans lingüístics es basen en diversos principis fonamentals. L'article 12(1) de la Constitució estableix el **principi de no-discriminació** (igualtat davant la llei):

*Totes les persones hauran de ser iguals davant la llei. Ningú no pot ser discriminat per raó de la nacionalitat, la raça, el color, el gènere, la **llengua**, l'origen, la religió, les creences polítiques o d'altra mena, l'estatus econòmic o social o altres raons.*

La discriminació per raó de llengua s'expressa de manera més detallada pel que fa als drets processals (article 21(1), pel que fa a la detenció):

*Tota persona que hagi estat privada de llibertat haurà de ser informada immediatament, en una **llengua** i d'una forma que aquesta pugui comprendre, de la raó de la seva detenció i dels seus drets, i aquesta persona haurà de poder notificar la seva detenció a la seva família més propera.*

i l'article 21(2), pel que fa a l'empresonament:

*Ningú no pot ser empresonat durant més de 48 hores sense el permís específic d'un tribunal. Aquesta decisió s'haurà de comunicar immediatament a la persona retinguda en una **llengua** i d'una forma que aquesta pugui entendre.*

A l'article 3(2), altres aspectes processals de la regulació lingüística es deleguen a altres lleis:

Les lleis pertinents determinaran l'ús de la llengua en els procediments previs al judici i en les actes del judici.

L'article 151 de la Constitució estableix els **drets a la comunicació** (llibertat d'expressió):

*Totes les persones hauran de tenir el dret a adreçar-se a les autoritats estatals o del govern local i als seus funcionaris en estonià, i a rebre una resposta en **estonià**.*

El dret humà més important d'Estònia, el **dret a comunicar en estonià** en tot el territori d'Estònia, apareix a l'article 4 de la Llei de la llengua. Comporta un entorn en estonià, tot atribuint obligacions a totes les institucions i organismes artificials davant de qualsevol persona. La llei no diferencia entre persones jurídiques públiques o privades ni tampoc cap jerarquia en el lloc de treball en cap dels dos articles següents:

1) Tothom té dret a accedir a l'administració pública i a comunicar-se en estonià amb les oficines estatals, els governs locals, els despatxos de notaris, els uixers i els intèrprets i traductors titulats, els organismes i les institucions de l'autonomia cultural, les empreses, les associacions sense ànim de lucre i les fundacions⁸.

(2) Tot el personal d'agències, empreses i organitzacions haurà de disposar d'informació en estonià relacionada amb el treball⁹.

El capítol 4 de la Llei de la llengua estableix diverses normes i vincles necessaris amb altres regulacions lingüístiques. L'article 16 tracta de la protecció del consumidor, basada en el dret del consumidor a rebre informació en estonià, de manera que el dret humà de comunicar-se en estonià es fa més explícit:

Un consumidor de béns i serveis tindrà dret a rebre la informació i els serveis en estonià, segons la Llei de protecció del consumidor¹⁰.

⁸ Va ser esmenat el 14.11.2001 –RT I 2001, 93, 565– i va entrar en vigor l'1.02.2002.

⁹ Va ser esmenat el 09.02.99 –RT I 1999, 16, 275– i va entrar en vigor l'1.07.99.

¹⁰ RT I 1994, 2, 13.

La implementació d'aquest article ha estat un èxit gràcies a la cooperació amb el Consell de Protecció del Consumidor que ha fet la major part de l'esforç en aquest aspecte. Segons dades facilitades pel Consell Nacional de la Llengua, més d'un 50% de les normes i altres protocols van ser redactats per aquesta raó durant el període gener-abril de 1997.

c) La implementació del règim de la llengua comuna

Per tal de complir aquesta obligació, l'article 5 ("Requisits per al coneixement i la utilització de l'estonià") delega al govern de la República l'establiment dels requisits pel que fa al coneixement i la utilització de l'estonià per als empleats de les institucions estatals i els governs locals, així com de les institucions, les empreses i les organitzacions, en els tractes amb el públic relacionats amb la feina.

El 29 de gener, el govern de la República va promulgar la **Regulació núm. 31** que estableix les exigències pel que fa al coneixement i la utilització de l'estonià per a les categories de persones a les quals es refereix l'article 5. Introduïa un nou sistema de nivells basat en el Nivell de Llindar (*Threshold Level*) del Consell d'Europa. La competència en estonià es va dividir en tres categories àmplies:

- el nivell bàsic, que correspon als nivells A, B i C del sistema anterior;
- el nivell intermedi (l'anterior D);
- el nivell avançat (els anteriors E i F).

A més de la competència pel que fa al nivell exigut, hom ha de dominar la terminologia relacionada amb la feina. Els requisits estan pensats només per a aquells empleats que es comuniquen de forma oral o escrita amb altres persones com a part de la seva feina.

5.1.4. Els règims bilingües.

Per tal de protegir les minories lingüístiques i ètniques d'Estònia, s'han establert dos règims bilingües: un territorial i un cultural.

a) L'autonomia territorial

El règim de territori bilingüe es basa en els articles constitucionals (51(2)):

*A les localitats on com a mínim la meitat dels residents permanents pertanyen a una minoria ètnica, totes les persones hauran de tenir dret a rebre les respostes de les autoritats del govern local i dels seus funcionaris en la **llengua** de la minoria ètnica.*

i en l'article 52(2):

*A les localitats on la llengua de la majoria de la població sigui diferent de l'estonià, les autoritats del govern local podran emprar la **llengua** de la majoria dels residents permanents d'aquella localitat per a la comunicació interna, en la mesura i d'acord amb els procediments establerts per la llei.*

La definició de llengua estrangera apareix a l'article 2(1) de la Llei de la llengua:

Qualsevol altra llengua tret de l'estonià haurà serà una llengua estrangera en el context de la present llei.

El següent paràgraf (2) del mateix article estableix els criteris per a la llengua d'una minoria nacional, basats en la definició proposada per Capotorti:

La llengua d'una minoria nacional serà una llengua estrangera que els ciutadans estonians que pertanyen a una minoria nacional hagin emprat històricament a Estònia com a llengua materna.

La segona clàusula de l'article 3(1) de la Llei de la llengua permet l'existència del règim lingüístic oficial bilingüe en un Estat oficialment monolingüe:

Les excepcions seran determinades als capítols 2, 3 i 4 de la present llei.

El principi que introdueix el bilingüisme es confirma posteriorment a l'article 7 corresponent de la Llei de la llengua, que estableix les exigències als empleats pel que fa al coneixement i la utilització de l'estonià:

Si la llengua d'una minoria nacional és, juntament amb la llengua estoniana, la llengua de l'administració interna del govern local, els empleats hauran de conèixer l'estonià segons les exigències determinades pel govern de la República pel que fa al seu coneixement i ús.

La major part dels articles del segon capítol de la Llei de la llengua tracten de la llengua de la minoria nacional. L'article 10 estipula els drets humans segons l'article 51 de la Constitució. Estableix el dret a utilitzar la llengua d'una minoria nacional i especifica encara més el contingut d'aquest dret:

Qualsevol persona té dret a adreçar-se a les agències estatals, els governs locals i els seus funcionaris en estonià i a rebre una resposta en estonià.

També defineix el terme *resident permanent*:

A les localitats on com a mínim la meitat dels residents permanents pertanyen a una minoria nacional, qualsevol persona també té el dret a rebre respostes de les agències estatals, els governs locals i els seus funcionaris en la llengua de la minoria nacional.

L'article 11 concorda amb l'article 52 de la Constitució pel que fa a la utilització de la llengua d'una minoria nacional com a llengua de l'administració. També estableix el mecanisme d'implementació d'aquest dret:

La llengua oficial de les agències estatals i dels governs locals haurà de ser l'estonià.

A les localitats on la llengua de la majoria de residents no sigui l'estonià, els governs locals poden, en la mesura i de conformitat amb el procediment establert per la llei, emprar la llengua de la majoria dels residents permanents de la localitat com a llengua interna de treball.

La llei estipularà la utilització de les llengües estrangeres, incloent les llengües de les minories nacionals, a les agències estatals i als tribunals i procediments previs als judicis.

El dret d'un ajuntament a proposar una llengua que no sigui l'estonià per a l'administració interna va ser emprat pels ajuntaments de Narva i Sillamäe el 1995. Tanmateix, aquestes propostes van ser declinades pel govern estonià per dues raons: primer, malgrat que la major part de residents de Narva i Sillamäe són d'origen rus, no constitueixen una minoria russa segons l'article 2 de la Llei d'autonomia cultural, que associa minoria a la condició de pertànyer a la ciutadania estoniana. La segona raó era la condició d'utilitzar una llengua addicional, la qual cosa significaria que els membres de l'ajuntament haurien de poder fer la feina en estonià. Atès que aquesta condició no es va complir (la major part de la feina es feia en rus), el govern no va considerar necessari prendre una decisió favorable en aquest cas.

L'article 12 de la Llei de la llengua regula la llengua de correspondència de l'àrea d'una minoria nacional, tot establint una norma explícita:

La correspondència amb les institucions estatals i altres governs locals s'haurà de fer en estonià per part dels governs locals en els quals la llengua de l'administració interna, juntament amb la llengua estoniana, sigui la llengua de la minoria nacional.

El mateix s'aplica a la llengua pel que fa als segells, les estampilles, les capçaleres de les cartes, els anuncis, les invitacions i les notificacions, estipulat a l'article 13:

(1) Els segells, les estampilles i les capçaleres de les cartes d'un govern local on, juntament amb la llengua estoniana, la llengua de l'administració és la llengua de la minoria nacional, han d'estar escrits en llengua estoniana.

(2) Les invitacions, els anuncis i les notificacions dels governs locals esmentats al paràgraf 1 del present article han d'estar redactats en estonià; el govern local pot afegir-hi una traducció en la llengua pertinent de la minoria nacional.

Per tal d'adaptar altres lleis a la Llei de la llengua, l'article 29 (2) va esmenar la Llei d'organització del govern local¹¹:

1) El paràgraf 7 de l'article 23 va ser esmenat i redactat de la següent manera:

Les regulacions i resolucions i les actes dels plens municipals s'hauran d'elaborar i fer públiques en estonià. En un govern local on la majoria dels residents permanents són parlants no estonians, les actes dels plens municipals, a més de ser redactades en estonià, també es poden redactar en la llengua de la minoria nacional que constitueixen la majoria dels residents permanents del govern local.

2) El paràgraf 3 de l'article 41 va ser esmenat i redactat de la forma següent:

La utilització de llengües estrangeres en els governs locals, incloses les llengües de les minories nacionals, serà estipulada per la Llei de la llengua (RT I 1995, 23, 334; 1996, 37, 739; 40, 773; 1997, 69, 1110; 1998, 98/99, 1618; 1999, 1, 1; 16, 275; 60, 618; 2000, 51, 326; 2001, 58, 354; 65, 375;

¹¹ RT I 1993, 37, 558 (va ser esmenat el 04.12.2001 –RT I 2001, 100, 642– i va entrar en vigor el 21.10.2002).

93, 565). *El permís atorgat a la proposta del corresponent ajuntament de conformitat amb l'apartat 11 de la Llei de la llengua d'emprar la llengua de la minoria nacional que constitueix la majoria dels residents permanents del govern local juntament amb l'estonià com la llengua de treball interna del govern local haurà de ser vàlid fins que finalitzi l'autoritat de l'ajuntament corresponent.*

b) Autonomia cultural

El segon règim bilingüe es basa en l'autonomia cultural. L'article 50 de la Constitució garanteix a les minories ètniques *el dret, en benefici de la seva cultura nacional, a establir institucions d'autogovern d'acord amb les condicions i procediments establerts per la Llei d'autonomia cultural per a les minories nacionals.*

El 16 de novembre de 1993, el Parlament estonià va aprovar la **Llei d'autonomia cultural per a les minories nacionals**. Aquesta és la successora legal d'una llei similar que es remunta al 1925. La Llei de 1925 va ser considerada per la Societat de Nacions com un text modèlic per a l'autonomia cultural de les minories nacionals. La nova llei, que en general ha estat avaluada favorablement pels experts del Consell d'Europa (Bratinka *et al.*), revitalitza i simplifica l'antiga. Segueix la definició de Capotorti en la seva definició de les minories nacionals.

L'article 1 de la Llei d'autonomia cultural per a les minories nacionals defineix les minories nacionals d'Estònia:

Aquesta llei considera minories nacionals els ciutadans d'Estònia que:

- * resideixin en el territori d'Estònia;*
- * mantinguin vincles que existeixin des de fa molt de temps, forts i permanents, amb Estònia;*
- * siguin diferents dels estonians degut a les seves característiques ètniques, culturals, religioses o lingüístiques;*

** estiguin motivats per la preocupació de preservar conjuntament les seves tradicions culturals, la seva religió o la seva llengua, que constitueixen la base de la seva identitat comuna.*

La posició d'Estònia pel que fa a la definició de minoria va ser confirmada amb la ratificació de la **Convenció marc per a la protecció de les minories nacionals** de 21 de novembre de 1996 pel *Riigikogu*, el Parlament estonià, que va fer una declaració segons la qual la República d'Estònia entén el terme *minories nacionals*, que no es defineix a la Convenció, exactament com acabem d'esmentar.

El dret a l'autonomia cultural es regula a l'article 2(2):

L'autonomia cultural de les minories nacionals pot ser determinada per persones que pertanyen a les minories alemanya, russa, sueca i jueva, i per persones que pertanyen a les minories nacionals que tenen un nombre de membres superior a 3.000 individus.

Aquests mateixos drets estan llistats a l'article 4:

Els membres d'una minoria nacional tenen dret a:

- 1) formar i donar suport a les institucions culturals i educatives i a les congregacions religioses;*
- 2) formar associacions de tipus ètnic;*
- 3) practicar les tradicions culturals i els costums religiosos si això no posa en perill l'ordre, la salut i la moral públiques;*
- 4) emprar la seva llengua materna en les transaccions dins els límits establerts per la Llei de la llengua;*
- 5) fer publicacions lingüístiques de tipus ètnic;*
- 6) fer acords de cooperació entre institucions ètniques, culturals i educatives i congregacions religioses;*
- 7) fer circular i intercanviar informació en la seva llengua materna.*

Així doncs, en particular, la Llei d'autonomia cultural per a les minories nacionals garanteix als ciutadans d'Estònia que pertanyen a una minoria nacional el dret a fundar les seves pròpies institucions culturals i educatives i congregacions religioses, i a emprar la seva llengua tant en la comunicació privada com en l'oficial, d'acord amb la Llei de la llengua. A més, estipula la creació de consells culturals per part de les minories nacionals a les que es confia l'organització i coordinació de les activitats de les institucions de l'autonomia cultural.

L'article 5 estipula els objectius de l'autonomia cultural de les minories nacionals, tot definint així els límits polítics, culturals i socials del sistema:

- (1) L'objectiu principal de l'autonomia cultural de les minories nacionals és:*
- 1) l'organització de l'ensenyament en la llengua materna i el control de la utilització dels recursos estipulats per a aquest objectiu;*
 - 2) la formació de les institucions culturals de les minories nacionals i l'organització de les seves activitats i dels esdeveniments culturals ètnics;*
 - 3) la creació i la concessió de fons, beques i premis per a la promoció de la cultura i l'educació de les minories nacionals.*

El capítol 3 de la Llei de la llengua tracta de la regulació de la utilització de la llengua d'una minoria nacional en els òrgans de l'autonomia cultural d'una minoria nacional. L'article 14 estableix en el primer paràgraf el dret humà lingüístic col·lectiu per als òrgans de l'autonomia cultural d'una minoria nacional a emprar la seva llengua, mentre que en limitant explícitament l'extensió en el segon paràgraf i en l'article 15:

- (1) Els òrgans de l'autonomia cultural d'una minoria nacional poden emprar la llengua de la seva minoria nacional com a llengua de l'administració interna.*
- (2) La comunicació dels òrgans de l'autonomia cultural amb les institucions estatals i amb els seus governs locals en els que la llengua de la minoria*

nacional no s'empra com a llengua de l'administració interna s'haurà de fer en estonià.

La llei també garanteix als **no ciutadans**, les persones residents a Estònia, el dret a participar en les activitats de les institucions educatives i culturals de la minoria nacional, de tal manera que, a la pràctica, es redueix la diferència entre els ciutadans i els no ciutadans. L'article 6 regula la situació legal dels no ciutadans:

Els estrangers que resideixen a Estònia poden participar en les activitats de les institucions culturals i educatives i de les congregacions religioses de les minories nacionals, però no poden votar o ser elegits o contractats per a la direcció de les institucions de l'autogovern cultural.

El restabliment, l'octubre de 1993, de la Llei d'autonomia cultural per a les minories ètniques, que havia estat vigent entre el 1925 i el 1940, no va tenir un efecte important. Com a resultat, l'autogovern cultural, independent de les autoritats del govern central, pot ser establert per aquelles minories a les que es va atorgar aquest dret amb la Llei de 1925 i per aquelles que tenen un nombre de membres superior a 3.000.

El 1995, més de 60 associacions diferents havien estat registrades com a organitzacions sense ànim de lucre ordinàries. La Unió Estoniana de Nacionalitats és l'organització que dona cobertura a més de 30 associacions culturals que representen 21 minories ètniques.

Segons la Llei d'autonomia cultural, les minories tenen el dret legal a preservar la seva identitat ètnica, la seva cultura nacional i la seva llengua materna. Per tal de promoure la comprensió mútua i el diàleg entre els diversos grups, així com proporcionar accés a la presa de decisions polítiques, el juliol de 1993, els representants de les minories ètniques van ser convidats a participar en una taula rodona permanent¹² –un òrgan consultiu– sota l'ègida del

¹² De fet, la taula rodona va tenir lloc abans de l'adopció de la Llei d'autonomia cultural, com a resposta a la crisi de la zona nord-est d'Estònia.

president de la República. Els representants de la Unió de Nacionalitats també tenen un paper actiu en el treball de l'Institut Estonià de Drets Humans (*Estonian Institute of Human Rights*) (Viikberg, 1995).

5.1.5. El dret internacional

La relació amb les normes del dret internacional, ratificada pel Riigikogu o Parlament eEstonià i per tant precedent a la legislació interna, apareix a l'article 123(2) de la Constitució:

La República d'Estònia no podrà signar tractats internacionals que contradiguin la Constitució.

123(2) Si les lleis estonianes o altres lleis contradiuen tractats internacionals ratificats pel Riigikogu s'hauran d'aplicar les disposicions del tractat internacional.

Aquestes són considerades com una part inseparable del sistema jurídic estonià, tal com s'expressa a l'article 3(1):

[...] Les normes i els principis universalment reconeguts del dret internacional seran una part inseparable del sistema legal estonià.

D'aquesta manera, Estònia té l'obligació d'accedir i mantenir els estàndards ratificats en relació amb la llengua. Aquesta clàusula legal sembla ser la raó principal de per què els instruments internacionals dels drets humans es poden emprar de forma activa amb l'objectiu de trobar una dissonància amb les lleis estonianes i impugnar-les.

5.1.6. Les llengües estrangeres

La utilització de les llengües estrangeres, malgrat no ser un dret humà reconegut, és regulada per l'article 52(3) de la Constitució:

*La utilització de les **llengües** estrangeres, incloses les llengües de les minories ètniques, per part de les autoritats estatals i en els tribunals i els procediments anteriors als judicis serà establerta per la llei.*

El capítol 2 de la Llei de la llengua regula la utilització de les llengües estrangeres en les institucions estatals i els governs locals. L'article 8 estableix el principi de mutu acord com a base per a l'administració en llengua estrangera:

En la seva comunicació oral amb els empleats de les institucions estatals i els governs locals, les persones que no coneguin la llengua estoniana també podran emprar una llengua estrangera que aquests empleats coneguin si hi ha acord mutu. Si no hi ha acord mutu, la comunicació es farà amb la mediació d'un intèrpret, i les despeses aniran a càrrec de la persona que no conegui l'estonià.

El mateix principi s'estén a la llengua de comunicació estrangera de l'article 9:

Les institucions estatals i els governs locals, així com els seus empleats, tindran el dret a emprar una llengua que sigui adient per a ambdues parts en les seves comunicacions estrangeres.

L'article 18 de la Llei de la llengua estipula la delegació al govern en casos excepcionals:

La utilització de llengües estrangeres per a la transmissió d'informació als consumidors del serveis i béns, així com en la comunicació relacionada amb la feina, es farà segons els procediments determinats pel govern de la República.

Aquest article preveia una regulació governamental sobre l'ús de les llengües estrangeres per donar flexibilitat a la llei. L'article 18 de la Llei de

la llengua s'explica més detalladament mitjançant el **Decret governamental núm. 32** de 29 de gener de 1996 que regula la utilització de les llengües estrangeres. Això té a veure amb dos casos, per transmetre informació i per a la comunicació en la feina. Per als treballadors, això implica el requisit de competència en la llengua estrangera corresponent. Els àmbits especificats són el transport internacional i el turisme, les duanes, les oficines d'informació, els requisits d'exportació i els esdeveniments internacionals.

5.2. La planificació del corpus

La planificació del corpus a Estònia s'ha basat en la promoció, la persuasió i el sistema educatiu, i s'han evitat les regulacions legals a gran escala. Així doncs, la Llei de la llengua declara lacònicament:

Article 1(2): La base per a la utilització oficial de la llengua estoniana en el context de la present llei serà l'estàndard escrit de la llengua estoniana segons els procediments determinats pel govern de la República.

L'estàndard escrit de la llengua estoniana va ser definit pel **Decret núm. 323** del govern estonià de 3 d'octubre de 1995. Aquest interpreta la norma com un sistema de normes i recomanacions ortogràfiques, gramaticals i lèxiques per tal de proporcionar integritat i claredat pel que fa a la utilització de la llengua oficial. També forma part de les competències professionals de l'empleat. Així mateix, estableix les fonts, les autoritats i els òrgans de supervisió.

La regulació legal pel que fa a les polítiques relatives als noms és més completa. Peeter Päll (1997) ha fet una llista de les lleis que regulen la utilització dels noms. El cinquè capítol (articles 19-22) de la Llei de la Llengua¹³ tracta dels noms, les denominacions i la informació. Els articles 19-22 tracten dels noms geogràfics, personals i comercials, així com de les denominacions i els principis per a la seva transcripció. L'article 19 regula la llengua en què s'han d'expressar els topònims:

(1) Els topònims estonians hauran d'estar escrits en estonià. Per a topònims es poden autoritzar les excepcions que es puguin justificar històricament o culturalment.

(2) Tots els llocs estonians només tindran un nom oficial. La forma bàsica d'un topònim estonià s'escriurà en escriptura estonianollatina. Els topònims estonians s'hauran d'escriure en la llengua d'una minoria nacional que empra un alfabet diferent, segons les normes de transcripció determinades per les normes de la llengua escrita.

L'article 20 estipula la protecció del nom d'un ciutadà estonià.

La forma oficial del nom d'un ciutadà estonià s'haurà d'escriure en lletres estonianollatines. Els noms dels ciutadans estonians s'hauran d'escriure en les llengües que empren altres alfabetes, d'acord amb les normes de transcripció determinades per les regles de la llengua escrita.

L'article 21(2) regula la utilització de l'estonià en el material imprès de correspondència:

(2) Els segells, les estampilles i les capçaleres del paper de carta d'agències, empreses, associacions sense ànim de lucre, fundacions i empresaris individuals que estiguin registrats a Estònia hauran d'estar escrits en estonià. Qualsevol agència, empresa, associació sense ànim de

¹³ RT I 1995, 23, 334.

lucre, fundació o empresari individual pot adjuntar una traducció en una llengua estrangera a un text en estonià.

A l'article 22 es posa especial atenció a la resolució dels conflictes legals en relació amb la forma internacional dels noms:

(1) La forma internacional d'escriptura llatina del nom estonià d'un lloc, ciutadà, article, empresa, institució o organització, haurà de ser el mateix que l'emprat en estonià.

(2) L'escriptura dels noms, tal com es determina al paràgraf 1 del present article, en una llengua que empri un altre alfabet, haurà d'implementar les normes de transcripció que estan determinades en les regles de la llengua escrita.

El mateix s'aplica a l'article 24 pel que fa a la llengua dels rètols de registre estatals:

Les combinacions de lletres dels rètols de registre estatals només poden contenir lletres llatines.

A la utilització de *Riigikogu* com el nom de l'òrgan legislatiu estonià se li ha dedicat un article separat, el 26:

(1) Atès que Riigikogu és el nom de l'òrgan legislatiu, no s'haurà de traduir.

(2) Tal com succeeix en la llengua estoniana, s'haurà d'escriure Riigikogu en les llengües estrangeres que empen l'alfabet llatí i en les llengües que empen altres alfabets, segons les normes de transcripció determinades en les regles de la llengua escrita.

(3) El terme "parlament" es pot emprar en comptes o a més de Riigikogu com a nom no oficial de l'òrgan legislatiu estonià, tant en la llengua estoniana com en les llengües estrangeres.

A més, diferents lleis tracten sobre les qüestions dels noms (vegeu Päll, 1997). A la **Llei sobre la divisió administrativa del territori estonià**¹⁴ se li va afegir un decret governamental per tal de dur a terme els canvis en les circumscripcions i en els noms d'objectes administratius més petits¹⁵. La **Llei dels noms geogràfics** es va aprovar l'11 de desembre de 1996¹⁶. La **Llei de la família**, que tracta sobre els aspectes relacionats amb els noms personals, es va aprovar el 10 d'octubre de 1994¹⁷. En el segon capítol (articles 7-15), la **Llei d'empreses**, aprovada el 15 de febrer de 1995¹⁸, tracta sobre la qüestió dels noms de les empreses.

5.3. La planificació de l'adquisició

5.3.1. Base legal

La llengua de l'ensenyament també ha estat una preocupació tant per als estonians com per als parlants d'altres llengües, inherentment vinculada a interessos contraposats de promoció de la llengua comuna i de manteniment de la minoritària. Aquest dilema es reflecteix en la **Constitució**. Per als drets relacionats amb l'ensenyament, l'article 37(4) de la Constitució estipula l'ensenyament de la llengua:

Totes les persones tenen dret a l'ensenyament en estonià.

La segona clàusula introdueix la base de l'autonomia cultural per a les pròpies minories, que són qui pot prendre decisions en el camp de l'ensenyament i no les autoritats dels governs estatal o local:

Les institucions educatives creades per a les minories ètniques hauran de triar la seva llengua d'ensenyament.

¹⁴ RT I 1995, 29, 356; 1996, 42, 808.

¹⁵ RT I 1996, 72, 1268.

¹⁶ RT I 1997, 1, 2.

¹⁷ RT 1994, 74, 1324; 1995, 29, 356; 59, 1006; 1996, 36, 738; 1997, 16, 261.

¹⁸ RT I 1995, 26-28, 355 jj.

L'article 6 de la **Llei de la llengua** estipula les garanties pel que fa a l'ensenyament en estonià i en una llengua estrangera:

Les institucions estatals i els governs locals garantiran la possibilitat de rebre l'educació en estonià, segons els procediments prescrits per la llei, a totes les seves institucions, així com la possibilitat d'accedir a un ensenyament en llengua estrangera, segons els procediments prescrits per la llei.

El mateix principi s'havia aprovat abans en la Llei de l'ensenyament (1992, 12 192), article 4, paràgraf 3.

La **Llei de les escoles d'educació obligatòria i batxillerat**¹⁹, aprovada primer el 16 de juny i rebutjada pel president Meri, va ser finalment aprovada amb esmenes el 15 de setembre de 1993. L'article 9 declara que²⁰:

(1) Al batxillerat, la llengua d'ensenyament serà l'estonià. A les escoles municipals i en classes específiques de les escoles municipals, al batxillerat la llengua d'ensenyament pot ser qualsevol llengua . El permís per ensenyar en una altra llengua serà atorgat pel govern de la República a partir d'una sol·licitud d'un ajuntament. El consell d'administració d'una escola d'educació secundària superior podrà fer la corresponent proposta a l'ajuntament basada en el pla de desenvolupament de l'escola.

(2) En una escola o classe on l'ensenyament no s'imparteixi en estonià, l'ensenyament de la llengua estoniana és obligatori a partir del primer any.

Segons el primer paràgraf de l'article 9 d'aquesta llei, es garantirà que la llengua d'ensenyament sigui el rus a les escoles estatals només durant l'educació obligatòria (primers 9 anys), la qual cosa implica una reestructuració de les escoles estatals en rus i d'altres en les llengües minoritàries

¹⁹ N. de la t.: En l'original, *Basic Schools and Upper Secondary Schools Act*.

²⁰ Va ser esmenat el 26.03.2002 -RT I 2002, 34, 205- i va entrar en vigor el 05.04.2002.

que ofereixen el batxillerat segons les directrius establertes per la Llei d'autonomia cultural. L'article 52 d'aquesta mateixa llei prescrivia el canvi per als anys 1993-2000. Això preveia el canvi a l'ensenyament en estonià a totes les escoles d'educació secundària estatals i municipals, o, de forma alternativa, la matriculació en les escoles de les minories. L'ensenyament a les escoles d'educació secundària de les minories en rus se segueix oferint en la llengua nativa. Així doncs, les escoles d'educació obligatòria en rus han d'oferir prou coneixements d'estonià als seus alumnes perquè aquests puguin seguir els seus estudis en estonià si així ho decideixen. Atès que això plantejava un problema polític considerable a la comunitat de parla russa (però no a les altres minories), es va posposar aquest canvi. Segons l'esmena aprovada el 1997, aquests canvis esdevindran gradualment efectius després de l'any 2007.

L'ensenyament de la llengua en altres modalitats d'escola es regula en les lleis corresponents. La **Llei d'escoles privades**²¹ atorga al propietari de l'escola el dret de determinar la llengua de l'escola (article 15). La **Llei dels centres de formació professional**²² prescriu l'estonià com la llengua d'ensenyament (article 18). La utilització d'altres llengües és determinada pel fundador/a de l'escola. La **Llei d'universitats**²³ prescriu l'estonià com la llengua d'ensenyament (article 22(8)) i deixa que la utilització d'altres llengües sigui determinada pel consell universitari.

²¹ RT I 1998, 57, 859, va ser aprovat el 3 de juny de 1998 i va entrar en vigor el 6 de juliol de 1998, esmenat per diverses lleis (vegeu: <http://www.legaltext.ee/text/en/X70034.htm>).

²² Text consolidat RT I 2001, 68, 406, va entrar en vigor el 25 de juliol de 1998 (esmenat per diverses lleis: <http://www.legaltext.ee/text/en/X30017K5.htm>).

²³ RT I 1995, 12, 119; text consolidat RT I 2003, 33, 206; va entrar en vigor el 18 de febrer de 1995, esmenat per la llei següent de 07.08.2003, que va entrar en vigor l'1.09.2003 - RT I 2003, 58, 387.

5.3.2. *La situació actual*

Altres països també proporcionen ajuda financera per a les activitats d'ensenyament de la llengua als adults. La base legal és l'**Ordre de gestió dels exàmens de la llengua nacional**, que estableix els procediments d'avaluació, les consultes i les qüestions de la gestió dels exàmens. A més d'aquests centres, estan funcionant un gran nombre de centres de propietat privada d'ensenyament de llengües que ofereixen una àmplia gamma d'opcions d'aprenentatge de diverses llengües. Alguns dels cursos que s'ofereixen corresponen als estàndards de la **Llei de formació d'adults**²⁴.

L'article 13(4) de la **Llei de refugiats**²⁵ atribueix als governs locals implicats l'obligació de proporcionar assistència als refugiats pel que fa a la traducció i l'aprenentatge de l'estonià.

5.3.3. *Les escoles*

El requisit de crear un entorn en llengua estoniana, el qual deriva de la Constitució estoniana, implica la tasca de proporcionar una competència en estonià dins el marc de l'ensenyament obligatori. Tanmateix, en la implementació d'aquesta tasca s'ha de fer front a diversos reptes.

En aquest cas, els reptes són **el gran nombre d'alumnes no estonians i el seu aïllament respecte als parlants de l'estonià**. Juntament amb la tendència demogràfica corresponent, el nombre d'alumnes que parlen el rus va anar augmentant fins el 1990, any en què la seva proporció era d'un 37% del nombre total d'alumnes. Actualment, en aquest aspecte estan tenint lloc canvis qualitius. El 1993, un 17% de les escoles empraven el rus com a mitjà d'ensenyament. El curs acadèmic 2003-2004 hi havia (a més de 521 escoles d'ensenyament en estonià) 87 escoles en rus i 25 escoles mixtes. Actualment hi ha menys de 40.000 alumnes a les escoles en rus, una xifra que es redueix en un 4-5%

²⁴ RT I 1993, 74, 1054.

²⁵ RT I 1997, 19, 306.

cada any. La raó principal d'aquesta disminució ha estat la repatriació relacionada amb la retirada de les tropes russes el setembre de 1994 i un índex de naixements extremadament baix (menys de 3.000 infants nascuts en famílies de parla russa per any), la qual cosa provoca, per tant, en una manca d'alumnes. Per això, s'han tancat diverses escoles russes que estaven a la vora de les bases militars russes. La segona raó molt clara és la disminució en el grau de desig dels pares russos de posar els seus fills o filles en centres d'educació infantil i escoles estonians per tal de fer-los fer una immersió en la llengua (prop d'un 5% de places a les escoles estonianes, més de 4.000 alumnes). Això ha dut a un nivell de competència més baix de tots els alumnes en estonià i en altres assignatures. Per evitar aquests efectes negatius, s'ha limitat el nombre de russos als centres educatius en estonià. Alhora, s'estan endegant programes alternatius per als alumnes russos.

Segons el pla nacional d'estudis, l'ensenyament als alumnes no estonians s'imparteix en rus. Així doncs, es conserva el sistema educatiu monolingüe en rus adoptat durant l'ocupació soviètica. L'estonià s'ensenyava principalment com una assignatura més. Malgrat que el temps total reservat a les classes d'estonià supera de molt la quantitat de temps dedicada normalment a aprendre una llengua estrangera, a causa del desfasament pel que fa a l'actitud, que s'expressa en el model d'extensió de la llengua que encara funciona, no s'ha assolit el nivell necessari per poder moure's en la societat (en la major part de casos, els costos encara superen els beneficis, en el sentit de Grin).

La separació d'aquests dos sistemes educatius, l'estonià i el rus, s'amplifica degut al context lingüístic rus en algunes ciutats. Les àrees més complexes d'Estònia són les ciutats amb residents que són immigrants, ciutats que prèviament estaven tancades als estonians i en les quals el rus constitueix l'única llengua en la major part d'àmbits funcionals (Sillamäe, Paldiski, Narva durant els primers anys posteriors a la Segona Guerra Mundial). La major part dels alumnes que no parlen l'estonià resideixen i van a l'escola en ciutats més grans. En aquestes àrees, els estímuls per a l'aprenentatge de l'estonià són escassos i el nombre de professors és insuficient. Per exemple, a la ciutat fronterera de Narva, on la població que parla rus representava un 95% el 1994, 5 dels 79 professors d'estonià s'havien preparat a través d'un curs per correspondència, i 28 places estaven vacants. Això

es pot explicar en part degut a les polítiques molt hostils dels anteriors governs municipals, que a efectes pràctics bloquejaven qualsevol iniciativa per introduir l'estonià a les escoles de Narva. Tanmateix, les coses han millorat considerablement i ara no hi ha places vacants, malgrat que la qualitat segueix essent un problema. Contrastant fortament amb això trobem la situació d'àrees on hi ha essencialment una minoria russa, com ara la ciutat de Mustvee (56% de russos), o Kallaste (88% de russos) a la ribera del llac Peipsi. La població d'aquestes àrees és totalment bilingüe i no hi ha cap fonament per a conflictes ètnics o lingüístics.

Malgrat que la Llei de la llengua exigia l'ensenyament de l'estonià (article 21), el **ritme en la seva implementació** va ser lent. Durant el curs acadèmic 1990-91, 32 escoles no van oferir cap curs d'estonià degut a la manca de professors (*Satistika Aastaraamat*, 1992, esmentat a Vare, 1998). El 1992-93, un 10-15% dels alumnes de les escoles en rus no van aprendre l'estonià. Amb l'adopció de la Llei d'escoles d'educació primària i secundària, l'ensenyament de l'estonià va esdevenir obligatori a partir del tercer curs (article 9, paràgraf 2), per bé que ara és obligatori des del primer curs. Per tal de complir la llei calia completar la plantilla de professors. Actualment, aquesta feina ha estat formalment realitzada amb la contractació de professors que no tenen un coneixement suficient d'estonià.

El programa educatiu preveu 3 classes d'estonià per setmana a partir del tercer curs. Des del 1996, l'estonià s'ha començat a ensenyar a partir del primer curs. Algunes escoles amb ensenyament en rus empen l'estonià com a llengua vehicular en certes assignatures (història, geografia), és a dir, com una immersió parcial.

5.3.4. L'ensenyament als parlants d'altres llengües minoritàries

La Llei d'autonomia cultural per a les minories ètniques, aprovada el 1993, atorga a tots els grups minoritaris el dret de crear escoles privades (però finançades per l'Estat), tot incloent les escoles d'educació secundària en les quals la llengua minoritària pròpia serveix com a llengua d'ensenyament i en les quals s'imparteix una formació complementària sobre el seu patrimoni cultural.

L'ensenyament ha de basar-se en la llengua que els individus dominen més. Així doncs, aquest principi es compleix en introduir la llengua nativa com a primera llengua d'ensenyament per a aquests estudiants. Actualment, a Estònia hi ha com a mínim un tipus d'escoles de llengua minoritària no russa a gran escala: les escoles jueves. En aquestes escoles, per a l'ensenyament en els cursos inferiors s'empra una altra llengua, l'estonià i el rus, respectivament. El seu sistema educatiu assoleix aproximadament el nivell d'un programa de protecció lingüística (programa de manteniment) segons el qual els estudiants reben l'ensenyament en la seva llengua patrimonial, en classes homogènies només amb alumnes de les minories de la seva llengua materna i amb professors bilingües. Com arreu, els programes de protecció lingüística o programes de manteniment presenten alts nivells d'èxit mercès al compliment real dels objectius lingüístics (bilingüisme) i socials (igualtat i integració) (Skutnabb-Kangas, 1990).

Els bielorusos, finesos, ucraïnesos i armenis tenen algunes classes d'educació primària en les que s'empra la seva llengua com a mitjà d'ensenyament. A més d'aquestes, els grups ètnics minoritaris organitzen classes de la seva llengua i cultura natives en forma de classes de diumenge, com un primer pas per obrir escoles en la seva llengua materna. La principal restricció respecte a la utilització del dret a crear escoles minoritàries, la dissociació de la cultura nativa de la minoria pot ser doncs superada tot creant "artificialment" entorns en la llengua nativa.

Atès que els russos representen tres quartes de la població d'etnicitat no estoniana, les escoles que ofereixen un ensenyament en rus encara poden haver de fer front a la tasca addicional d'integrar parlants d'altres llengües (com ara els bielorusos, els tàtars i els ucraïnesos) en la societat de parla estoniana. Així, a diversos casos, les escoles d'ensenyament en rus ofereixen classes opcionals en altres llengües minoritàries amb la finalitat d'adaptar aquests grups. A més, s'han format diversos subgrups bilingües com a resultat de casaments ètnicament mixtes. Per a la major part d'estudiants no russos que tenen una llengua materna amb un estatus baix, les escoles d'ensenyament en estonià i

en rus funcionen com a **programes d'immersió** on poden rebre una formació mitjançant una segona llengua amb un estatus alt (l'estonià i el rus), juntament amb parlants nadius de la llengua d'ensenyament. En general, els professors no entenen la llengua materna dels alumnes que pertanyen a aquests grups. Atès que aquest és un exemple clar d'aprenentatge lingüístic substractiu, constitueix una amenaça per a la llengua i la cultura natives d'aquests alumnes i desemboca en un baix rendiment escolar. Tanmateix, el desgast lingüístic degut al contacte ja pot haver tingut lloc, i la família, a casa, ha passat a la llengua d'ensenyament de l'escola. Segons Skutnabb-Kangas (1990), aquest és el mètode més desastrós per educar els infants de les minories. Socialment, això implica l'assimilació o la marginació.

El programa que realment té èxit sembla ser la immersió lingüística, que va començar el 1999. Actualment, més de 1.000 estudiants reben un ensenyament mitjançant programes d'immersió primerenca(7 escoles) i tardana (4 escoles). A més, l'escola d'Educació secundària Annelinna ofereix programes d'immersió parcial.

La qüestió més complexa en l'educació apareix clarament en l'educació secundària als estudiants russos d'Estònia. Degut al nombre molt reduït d'estudiants russos (aproximadament, 4.000), l'educació secundària general en rus no es considera adient. La solució sembla ser la introducció gradual de programes bilingües que proporcionen un coneixement satisfactori de la llengua nacional.

5.4. Les lleis de la ciutadania

La principal dificultat de la normalització de l'entorn lingüístic i d'una construcció nacional real ha estat la comunitat de parla russa no integrada a Estònia. L'estatus legal d'aquest grup de població està relacionat amb la qüestió de la successió de la Federació Russa pel que fa als drets i els deures de l'antiga Unió Soviètica. L'Acord de Minsk de 8 de desembre de 1991 i el Protocol d'Alma-Ata de 21 de desembre de 1991 que va fundar la Comunitat d'Estats

Independents (d'ara endavant, *CEI*) no van resoldre el destí dels ciutadans soviètics fora de la *CEI*. Pel que fa a això, Geistlinger (1995: 104) comenta:

Així doncs, s'ha de concloure que la successió pel que fa als drets i deures de l'antiga Unió Soviètica va resultar ser un assumpte de bilateralització i regionalització (dels estats membres de la CEI) que depenia d'un poder estatal i d'una acceptació internacional reals. Pel que fa a les Nacions Unides i els tractats multilaterals, la Federació Russa va ser acceptada en lloc de l'antiga Unió Soviètica, mentre queda pendent la qüestió de si hem d'assumir un cas de dissolució total de l'antiga Unió Soviètica o de separació de totes les antigues repúbliques de la Unió, excepte la Federació Russa, que va inserir-se dins la personalitat de la Unió Soviètica.

A diferència de les repúbliques que formen la *CEI*, que va succeir a la Unió Soviètica, Estònia (a l'igual de Letònia), segons la seva Constitució i el dret internacional, és la successora legítima i legal de la República d'Estònia, declarada el 24 de febrer de 1918 i annexionada per força a la Unió Soviètica el 6 d'agost de 1940. La ciutadania estoniana es basa en el principi de *ius sanguinis*, pel qual un infant adquireix la ciutadania dels seus pares per naixement. Amb el restabliment de la independència *de facto* va arribar el restabliment de la seva ciutadania *de facto*. Estònia ha seguit una política inclusiva coherent per tal d'integrar aquells residents que no siguin ciutadans estonians. Des del 1992, els governs estonians han mantingut una posició ferma respecte al dret d'aquestes persones de triar la seva ciutadania i han conservat la idea que no es pot forçar ningú a tenir la ciutadania. La ciutadania estoniana no es basa en l'ètnicitat. Totes les persones, incloses aquelles que pertanyen a les minories ètniques, que tenien la ciutadania estoniana abans del 16 de juny de 1940 i els seus descendents van rebre automàticament la ciutadania estoniana. Els estudis estimen que com a mínim 80.000 residents d'ètnia no estoniana ja són estonians pel dret de naixement. D'altra banda, molts individus d'ètnia estoniana no vivien a Estònia abans que aquesta fos ocupada i, per tant, tampoc tenen automàticament la ciutadania.

Entre els principals problemes de normalització un cop finalitzada l'ocupació hi ha la integració política, lingüística i cultural dels residents

no estonians a Estònia. L'obstacle polític principal es troba en el fet de poder obtenir la ciutadania estoniana. El problema amb la ciutadania va aparèixer amb la desintegració de la Unió Soviètica, quan la comunitat constituïda per mig milió d'immigrants va perdre la ciutadania de la Unió Soviètica, atès que no tenien dret a rebre automàticament la ciutadania estoniana. Amb la *CEI* va tenir lloc un canvi de lleis de naturalització, que van passar de *ius sanguinis* a *ius soli*, amb la qual cosa els ciutadans de l'antiga Unió Soviètica van quedar privats de la seva ciutadania anterior i van quedar "penjats".

Quan la sobirania estoniana es va restablir el 1991 es va afegir també el component *de facto* a l'existència *de iure*. Segons el dret internacional, no es podia considerar com un nou estat. El parlament estonià va declarar que l'ocupació soviètica no havia interromput l'estatus legal *de iure* d'Estònia; per tant, totes les conseqüències del domini soviètic eren *ex tunc*, no vàlides des del començament (declaració del ministre estonià d'Afers Exteriors a les Nacions Unides, 47a sessió de l'Assemblea General, 29 de setembre de 1992). Conseqüentment, totes aquelles persones que van entrar a Estònia després de la invasió soviètica, és a dir, després del 16 de juny de 1940, ho havien fet il·legalment i per tant no tenien dret a la ciutadania de forma automàtica. I a l'inrevés, totes aquelles persones que residien a Estònia abans del 16 de juny de 1940 (o els seus descendents directes) serien automàticament considerats ciutadans de la República d'Estònia. Segons això, aquests individus mai van perdre la seva ciutadania, sinó que, el domini soviètic només la mantenia en suspens.

El 26 de febrer de 1992, el Consell Suprem d'Estònia va aprovar un **Decret d'aplicació de la Llei de la ciutadania**²⁶, que va reactivar una versió esmenada de la Llei de la ciutadania de l'1 de juliol de 1938. Aquesta disposició era necessària per tal d'actualitzar la Llei de la ciutadania respecte a les realitats de l'Estònia de la postannexió. Segons el nou text, l'annexió soviètica va suspendre la implementació de la Llei de 1938, i, per tant, totes aquelles persones que van arribar a Estònia després de l'annexió ho van fer il·legalment i no tenien dret a rebre automàticament la ciutadania. El parlament tornar a fer efectiva la Llei de la

²⁶ RT 1992, 7, 109.

ciutadania de 1938²⁷, amb les esmenes introduïdes l'11 de desembre de 1939²⁸, en la versió que va entrar en vigor el 16 de juny de 1940 (l'últim dia abans de l'ocupació soviètica). Aquesta llei dividia la població en dos grups: els ciutadans, és a dir, aquells que eren ciutadans de la República de la preguerra, i la resta de persones. La llei de la ciutadania del 1938 era la més liberal d'Europa en el moment de la seva adopció. Establia el principi de *ius sanguinis*, pel qual la ciutadania passa automàticament als descendents. Altres persones també la podien aconseguir a través d'un procés de naturalització, amb el requisit de residència de 2+1 anys i una competència bàsica en estonià. Aquesta llei preveia algunes exclusions pel que fa a la residència o els requisits lingüístics. Algunes esmenes notables a la llei, en particular, el punt 16 del Decret de 26 de febrer de 1992, defineixen quines persones no tenen dret a la naturalització: servei actiu, personal militar estranger, exfuncionaris dels cossos de seguretat/serveis secrets soviètics, les persones acusades de delictes greus o culpables de delictes repetits i aquelles persones sense ingressos regulars. Alguns articles d'aquesta llei es van declarar inaplicables, d'altres s'havien d'aplicar d'una manera especificada pel decret. Un decret del govern d'Estònia de 6 d'abril regula el procediment per adquirir la nacionalitat estoniana per naturalització.

L'obstacle principal per a la implementació dels procediments de naturalització va ser la qüestió del nivell de coneixement de la llengua estoniana exigida als sol·licitants. Atès que en aquest assumpte no s'havia assolit un acord comú entre les diverses faccions del Consell Suprem (les opinions anaven des dels partidaris d'un bon coneixement fins als partidaris d'entendre el vocabulari bàsic sense cap necessitat d'haver de parlar la llengua), el tema es va posposar i es va transferir al parlament que s'havia d'elegir al cap d'un parell de mesos perquè decidís. El nou parlament va provar la **Llei de requisits de l'estonià per als sol·licitants de la ciutadania**²⁹ el 1993, la qual es va declarar nul·la el 1995. Amb aquesta llei s'exigia:

²⁷ RT 1938, 39, 357; 43, 404 i 405 XVI.

²⁸ RT 1939, 114, 882.

²⁹ RT 1993, 11 171.

- 1) tenir una comprensió auditiva dels textos comuns, com ara els programes de notícies, les notificacions i les declaracions;
- 2) poder mantenir una conversa sobre un tema concret com ara la família, el treball, les activitats de lleure i les compres. Alguns temes requereixen un coneixement bàsic de la geografia estoniana, els esdeveniments històrics importants, la cultura i les festes i els símbols nacionals;
- 3) llegir i presentar un resum curt de notificacions, de presentació de notícies, d'articles de diari, de reglaments, etc.;
- 4) ser capaç de completar exercicis escrits senzills, com ara emplenar una sol·licitud de feina, redactar un *curriculum vitae*, escriure una adreça en un sobre, redactar una sol·licitud d'estudis o de treball, escriure una carta d'autorització i emplenar formularis estàndard.

També estipulava les directrius dels exàmens especials per a les persones nascudes abans de l'1 de gener de 1930 i per a les persones considerades discapacitades permanents o que no podien fer un examen en la forma habitual degut a la seva discapacitat. Les persones nascudes abans del 1930 quedaven exemptes dels requisits escrits, però se'ls exigia que poguessin conversar sobre temes com ara la família, el treball, les activitats de lleure, les compres, llocs d'Estònia i la cultura, la història i els símbols nacionals estonians. Les directrius específiques per als discapacitats variaven, tot tenint en compte les diferents formes de discapacitat (és a dir, deteriorament auditiu, visual o de la parla). Els graduats de les escoles públiques d'educació secundària que havien aprovat un examen final d'estonià segons els varems establerts pel Ministeri de Cultura i Educació tenien dret a sol·licitar la ciutadania per naturalització sense fer cap altre examen. El programa d'estudis habitual d'estonià a les escoles d'ensenyament en rus aprovat pel Ministeri de Cultura i Educació abastaven totalment les exigències pel que fa a l'estonià establertes per als sol·licitants de la ciutadania. Aquestes exigències es van incorporar amb petits canvis a la nova **Llei de la ciutadania**³⁰, que va ser aprovada pel *Riigikogu* el 19 de gener de 1995 i proclamada com a llei pel president d'Estònia el 31 de gener de 1995, i que va entrar en vigor l'1 d'abril de 1995. L'article 5 prosseguia amb el principi de *ius sanguinis*:

³⁰ RT I 1995, 12, 122; 83, 1442.

(1) la ciutadania estoniana s'adquirirà per naixement en els casos següents:

1) qualsevol infant que tingui com a mínim un pare o una mare que sigui ciutadà o ciutadana estonià o estoniana en el moment del naixement de l'infant;

2) qualsevol infant que hagi nascut després de la mort del seu pare si el pare era ciutadà estonià en el moment de la seva mort;

(2) a petició del tutor legal de l'infant o de l'organisme que exerceixi la seva tutela, qualsevol tribunal de justícia haurà de reconèixer que qualsevol infant trobat a Estònia, els pares del qual siguin desconeguts, haurà adquirit la ciutadania estoniana per naixement si no s'ha demostrat que l'infant és ciutadà d'un altre estat;

(3) no es pot privar de la ciutadania estoniana cap persona que l'hagi adquirit per naixement.

L'article 6 estableix les condicions per obtenir la ciutadania estoniana (condicions de naturalització):

Un estranger que vulgui obtenir la ciutadania estoniana ha de:

1) tenir com a mínim 15 anys;

2) haver residit a Estònia de forma permanent mitjançant un permís de residència permanent durant com a mínim cinc anys abans de la data en la qual presentí una sol·licitud de ciutadania estoniana i durant sis mesos a partir del dia següent a la data de registre de la sol·licitud;

3) conèixer la llengua estoniana segons els requisits estipulats a l'apartat 9 d'aquesta llei;

4) conèixer la Constitució de la República d'Estònia i la Llei de la ciutadania segons els requisits estipulats a l'apartat 9 d'aquesta llei;

5) tenir ingressos legals permanents que garanteixin la seva subsistència i la de les persones que en depenguin;

6) ser lleial a l'Estat estonià;

7) fer el següent jurament: “*Taotlede Eesti kodakondsust, tōotan olla ustav Eesti pōhiseaduslikule korrale.*” [“*En sol·licitar la ciutadania estoniana, juro ser lleial a l’ordre constitucional estonià.*”]

L'article 8 deixava intactes els requisits de la llei anterior:

(1) *A l'efecte d'aquesta llei, el coneixement de la llengua estoniana serà un coneixement general de la llengua estoniana, necessari per a la vida quotidiana.*

(2) *Els requisits de coneixement de l'estonià seran els següents:*

1) *comprensió auditiva (declaracions i anuncis oficials; avisos de perill i d'atenció, notícies, descripció d'esdeveniments i explicacions);*

2) *conversa (conversa i narració, ús de preguntes, explicacions, hipòtesis i ordres, expressar la pròpia opinió, expressar els propis desitjos);*

3) *comprensió lectora (declaracions i anuncis públics, avisos públics, notícies, formularis, articles de diari, missatges, catàlegs, instruccions als usuaris, informacions de tràfic, qüestionaris, informes, directrius);*

4) *escriptura (formularis, cartes d'autorització, cartes explicatives, curricula vitae, qüestionaris, formularis, contestar un test).*

(3) *El coneixement de l'estonià s'haurà d'avaluar a través d'un examen. Els procediments per fer l'examen seran establerts pel govern de la República.*

(4) *A totes les persones que hagin aprovat l'examen se'ls lliurarà un certificat.*

(5) *Les persones que hagin finalitzat l'ensenyament primari, secundari o superior en estonià no hauran de fer l'examen.*

Tanmateix, l'article 9 afegia les exigències de coneixement de la Constitució i la Llei de la ciutadania i l'avaluació d'aquest coneixement:

(1) Qualsevol persona que desitgi obtenir la ciutadania estoniana ha de tenir coneixements:

1) de les regles generals del sistema estatal estonià, tal com s'estableix als capítols I i III de la Constitució de la República d'Estònia;

2) dels drets bàsics, les llibertats i els deures de totes les persones, tal com s'estableix al capítol II de la Constitució de la República d'Estònia;

3) de l'autoritat del Riigikogu, el president de la República, el govern de la República i els tribunals, tal com s'estableix a la Constitució de la República d'Estònia;

4) les condicions i els procediments per adquirir, rebre, restablir i perdre la ciutadania estoniana segons la Llei de la ciutadania.

(2) El coneixement de la Constitució i de la Llei de la ciutadania s'haurà d'avaluar a través d'un examen que es farà en estonià. Els procediments per fer l'examen seran fixats pel govern de la República.

(3) A totes les persones que hagin aprovat l'examen se'ls lliurarà un certificat.

L'article 10(1) permetia que els requisits establerts als punts 2-4 de l'article 6 de la Llei no s'apliquessin en el cas de les persones que viuen legítimament i permanent a Estònia i que han prestat un servei especial a l'Estat estonià. Es consideren serveis especials els assoliments en ciència, cultura, esports o algunes altres àrees que hagin contribuït al renom internacional d'Estònia.

Juntament amb l'adopció de la nova Llei de la ciutadania, es va reestructurar tot el sistema d'exàmens. L'èmfasi principal es va posar en l'objectivitat del test, les qualificacions dels examinadors i la gestió administrativa del sistema d'exàmens. Aquest pas va ser necessari atesa la competència lingüística insuficient d'alguns examinands que tanmateix havien aconseguit aprovar l'examen. Així doncs, ja al 1994, el Centre de la Llengua Estoniana es va unir al Consell

Nacional de la Llengua integrant-s'hi com un departament seu. (Durant els anys 1992-1994, el Centre va funcionar independentment sota la custòdia del Ministeri d'Educació, sense quasi cap contacte amb el Consell Nacional de la Llengua ni amb altres institucions en aquest àmbit. Les raons d'aquesta divisió eren purament polítiques i van ocasionar greus problemes en els propis exàmens i en la qualitat de la gestió d'aquests.)

Els nous exàmens de llengua es preparaven en cooperació amb experts de la Universitat de Cambridge, sota la tutela del Consell d'Europa (Toomsalu i Simm, 1998: 51-52).

D'acord amb les noves condicions, les qualificacions lingüístiques se supervisen a través d'un sistema de control basat en la regulació "L'ordre del procediment de realització de l'examen de nivell d'estonià" del Ministeri d'Educació (Eesti keele tasemeeksami läbiviimise kord, RT add. 1999, 109, 1396; 2002, 48, 663; 2003, 4, 39). L'examen de ciutadania s'efectua segons el Decret governamental núm. 14 del 14 de gener de 2002 (RT I 2002, 6, 24; 105, 626), que permet fer conjuntament els exàmens de ciutadania i els exàmens de graduació de les escoles d'educació primària. S'estipulen uns requisits especials per a les persones discapacitades que eximeixen els sol·licitants de certs tests de capacitats lingüístiques específiques segons el tipus de discapacitat.

Tanmateix, la mena de complexitat lingüística és heterogènia i sembla superar la de l'examen d'estonià, el qual requereix el coneixement d'un nivell general. A més d'això, la terminologia pertany a l'àmbit especialitzat. Així doncs, per tal de superar les dificultats que van més enllà de l'exigència lingüística, es permet que els examinands puguin consultar el text sobre l'estonià de la Constitució i la Llei de la ciutadania durant l'examen.

El 1998, el govern va redactar l'esmena 747 SEI a l'article 13, que va ser aprovada pel Riigikogu; aquesta permet que els pares apàtrides que havien residit a Estònia durant com a mínim cinc anys poguessin sol·licitar la ciutadania per als seus fills nascuts a la República d'Estònia mitjançant un

procediment simplificat. En aquest cas, els requisits són els següents: l'infant ha d'haver nascut després del 26 de febrer de 1992 i ha de tenir més de 15 anys³¹.

6. Conclusions finals

La situació estoniana està representada per un canvi complex que inclou canvis qualitius en diversos nivells:

- del totalitarisme a la democràcia;
- d'una economia socialista a una economia capitalista;
- d'una situació imperialista de domini i extensió de la llengua i, encara més, de construcció nacional soviètica, a un model predominant de construcció nacional.

Aquests canvis no han estat fàcils, tal com ho testimonia Hamel (1997: 16):

Aquest cas [és a dir, el cas bàltic] mostra l'alt grau de dificultat per corregir la injustícia històrica i convèncer al grup que està en el poder (o que prèviament estava al poder) que els privilegis que van obtenir durant el període del seu domini violen els drets d'altres individus.

L'Estònia actual està caracteritzada sociolingüísticament per:

- una posició predominant de la llengua i la cultura estonianes;
- una posició predominant del rus en certs àmbits;
- una situació lingüística polaritzada entre els parlants estonians i russos;
- una consolidació inherent de la comunitat de parla russa i de la comunitat de parla estoniana;
- una multitud d'altres llengües i cultures, tant autòctones com immigrants;

³¹ El 2002, un 20% del total de residents estonians no tenia la ciutadania (incloent-hi un 12% d'apàtrides). En els últims anys, la naturalització ha afectat unes 3.000-4.000 persones per any.

- diferents contextos lingüístics, tant en l'esfera territorial com en la funcional;
- una politització de la situació lingüística de l'eix estonià-rus degut a l'ocupació i totalitarisme anteriors.

S'ha arribat a aquesta situació degut a la col·lisió entre els diversos models de política lingüística que s'han seguit en el decurs del temps. Aquest període ha estat testimoni dels esforços de construcció nacional, des de la reestructuració de l'estatus de l'estonià basada en el model de protecció de les minories fins a les necessitats de construcció nacional. Les campanyes dels anys trenta i les estadístiques existents sobre el sistema educatiu confirmen que aquest resultat es va aconseguir. La política educativa va seguir els principis de la política considerablement generosa de minories de l'Estat estonià, juntament amb la construcció d'un Estat-nació amb l'estonià com a llengua nacional. El complex sistema legal en continu desenvolupament va proporcionar importants drets lingüístics per a les minories així com un suport econòmic. Les condicions educatives van permetre una educació en llengua materna a les minories reconegudes fins al nivell de l'educació secundària. Alhora, l'estatus de llengua nacional de l'estonià es va implementar mitjançant els assoliments de la planificació del corpus i la planificació de l'adquisició. L'exigència de competència de l'estonià en la comunicació oral i escrita es basava en el pla nacional d'estudis i estava constantment supervisat pel Ministeri d'Educació.

Mentre que el període entre les dues guerres mundials va significar un model de construcció nacional, la posterior ocupació, que es va manifestar en la política d'extensió lingüística moderna basada en el contacte lingüístic territorial directe, va ocasionar una mobilització ètnica (per exemple, el suport a les activitats de la guerrilla dels Germans del Bosc [en anglès, *Forest Brothers*]) i un conflicte clar que va ser sufocat de forma violenta (execucions, empresonaments i deportacions). Es va establir l'hegemonia totalitària, tot fent que l'existència d'un contrapoder ètnic fos impossible. Tanmateix, malgrat que es va perdre el domini, atès que la política d'adquisició i de corpus es va regular mitjançant la xarxa federal de poder ètnic, aquesta va romandre quasi intacta i a efectes pràctics va dificultar la transformació de la construcció nacional en protecció de les

minories. Així doncs, les expectatives d'ambdues bandes eren diferents: els estonians consideraven els intents de construcció nacional russos com una extensió lingüística i, simultàniament, els russos consideraven la construcció nacional estoniana com una protecció de les minories. Degut al desfasament en l'actitud, habitual en la política lingüística, la situació lingüística d'Estònia va romandre ambigua. En aquest aspecte, fins i tot la pressió ideològica dels anys vuitanta, amb la seva glorificació del rus i l'estigmatització de tot allò que no era rus, va fracassar.

El canvi social més important va ser la generació d'un conflicte etnolingüístic potencial i la creació d'una nova elit lingüística privilegiada basada en una adquisició lingüística i un estatus preferent partidaris del rus, la qual rebia el suport del context de la llengua russa, creat artificialment, alhora que es permetia el manteniment de l'estatus local inherentment alt de l'estonià mitjançant una passivitat ideològica en la planificació del corpus i, durant molt de temps, en la planificació de l'adquisició (també es pot interpretar com una resistència oculta de les principals personalitats de la cultura). Així doncs, es van mantenir simultàniament dos grups lingüístics amb un estatus de llengua nativa inherentment alt: els parlants de rus i els d'estonià, els últims sense poder en aquella època, degut als mecanismes reals de control hegemònic. La violència estatal o la seva amenaça va posposar l'inevitable conflicte. Levitis (1990: 53) comenta la situació:

Malgrat la igualtat formal dels ciutadans soviètics, la seva divisió en dos grups políticament i socialment desiguals és un factor polític intern important que desestabilitza tot el sistema predominant. La necessitat d'emancipació política que creix constantment a la part no russa de la població també està augmentant la importància del factor nacional.

Així doncs, la separació es va mantenir i la violència estatal, basada en un control hegemònic, va evitar un conflicte lingüístic actiu molt important.

Juntament amb l'afebliment d'altres xarxes de poder militar, econòmic i ideològic, la importància de l'estructura ètnica federal va augmentar i les noves condicions van permetre que els processos de mobilització ètnica aconseguissin més llibertat. Això va resultar en el restabliment de la independència

d'Estònia el 1991 i en la creació d'un nou equilibri de poder. Tanmateix, aquesta declaració política va ser un dels últims passos cap a la sobirania i les noves polítiques lingüístiques. El trencament de la Unió Soviètica va començar a les repúbliques on la població encara conservava una alta autoestima inherent, tot fent ús dels principis de la *perestroika*.

Així doncs, l'objecte de la negociació es troba fora de l'àmbit lingüístic controlat pels parlants del rus. L'objecte de les negociacions és el nou context lingüístic emergent, a fi i efecte de garantir els drets anteriors dins el nou context a través del poder establert, tant internament com internacionalment. Això es pot considerar com un model de política d'extensió lingüística que encara es manté degut al desfasament pel que fa a l'actitud que rep el suport dels instruments de la política exterior russa.

Malgrat totes les tensions, hom pot veure una gradual normalització lingüística, mercès a la qual l'estonià és la llengua nacional que la gran majoria de la població coneix, mentre que les llengües minoritàries encara s'estan adaptant a la nova situació (incloent-hi la revitalització ètnica) i les principals llengües estrangeres gaudeixen d'una popularitat que creix contínuament.

Pel que fa a la legislació lingüística d'Estònia, s'ha anat desenvolupant d'una forma anòmala, atès que s'ha vist afectada per la reconstrucció política i les pressions internacionals. Per tant, malgrat que la Constitució es va adoptar el 1992, el nou règim lingüístic només es va legitimar a començaments del 1995 amb l'adopció de la nova Llei de la llengua. Últimament s'han fet diversos passos no sistemàtics.

La lleis relacionades amb la llengua i la ciutadania que es van adoptar el 1995 són un indicatiu de l'estabilitat de la societat i la consolidació del poder; així, permeten l'inici d'una nova política lingüística motivada per la construcció nacional. Els blocs principals d'aquesta són els següents:

- l'estonià com a única llengua nacional i oficial (principi de llengua comuna);
- la protecció de les minories a través de l'autonomia territorial i cultural (jerarquització i regulació de les llengües autòctones);
- diversos règims funcionals de les llengües estrangeres;
- respecte pels drets lingüístics individuals;
- una promoció activa de la integració;
- una subordinació al dret internacional.

L'**enfocament** de la legislació és **no ètnic** i purament instrumental. A diferència de la Llei de la llengua de 1989, la legislació lingüística no s'empra amb finalitats propagandístiques. Per a quasi tots els residents que viuen legalment a Estònia, independentment de la seva etnicitat, és possible sol·licitar i obtenir la ciutadania estoniana si així ho desitgen. Per tant, l'etnicitat no té cap valor legal a l'hora d'establir la situació de cadascú dins de la societat. En comptes d'això, la competència lingüística de la llengua comuna s'avalua a través del sistema d'àmbits diversos (ciutadania, treball, eleccions, etc.). Així, els esdeveniments són un indicatiu de la transformació de la societat vers una societat més democràtica i cívica.

7. Bibliografia

ANDERSON, Edgar (1990). "How Narva, Petseri and Abrene Came to Be in the RSFSR". A: LOEBER et al. (eds.); p. 395-412.

DELLENBRANT, Jan Ake (1990). "The Integration of the Baltic Republics into the Soviet Union". A: LOEBER et al. (eds.); p. 101-120.

GEISTLINGER, Michael (1995). "The Legal Status of Russians in Estonia in the Light of Public International Law". Part II. A: GEISTLINGER, Michael; KIRCH, Aksel (eds). *Estonia: A new framework for the Estonian majority and the Russian minority*. Viena: Braumüller; p. 94-120.

GOEBL, Hans; NELDE, Peter H.; STARÝ, ZDENEK & WÖLCK, Wolfgang (eds.) (1996). *Kontaktlinguistik. Contact Linguistics. Linguistique de contact. Ein internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung*. Berlin, Nova York: De Gruyter.

GRIN, Francois (1991). "The Estonian Language Act: Presentation with Comments". *Language Problems and Language Planning*. Vol. 15(2); p. 191-201.

HALLIK, Klara (1994). "Estonia v 1988-1992 gg". (Etnopoliticheski ocherk). A: Komarova, G.A.; p. 55-71.

HALLIK, Klara (1997). "Eestlaste ja venelaste poliitiliste hoiakute ja geograafilise teadvuse polarisatsioon 1991. aastal". A: JÄRVE, Priit (ed.). *Vene noored Eestis: sotsioloogiline mosaiik. Projekt VERA*. Tallinn: Avita; p. 11-18.

HAMEL, Rainer, E. (1997b). "Language conflict and language shift: a sociolinguistic framework for linguistic human rights". *International Journal of the Sociology of Language*, 127; p. 105-134.

KOMAROVA, G.A. (1994) (ed.). *Estonia: kontury etnopoliticheskoi evoliutsii. 1988-1993 gg.* Ocherki. Dokumenty. Materialy. Vol. I. Moscou.

KREINDLER, Isabelle (1990). "Baltic Area Languages in the Soviet Union: A Sociolinguistic Perspective". A: LOEBER et al. (eds.); p. 233-248.

LAITIN, David D. (1996). "Language Planning in the Former Soviet Union: The Case of Estonia. Language Planning and Political Theory". *International Journal of the Sociology of Language*; p. 118: 43-62.

LEVITS, Egil (1990). "National Elites and their Political Function within the Soviet System: the Latvian Elite". A: LOEBER et al. (eds.); p. 53-68.

LOEBER, Dietrich André, VARDYS, V. Stanley; KITCHING, Laurence P. A. (eds.) (1990). *Regional Identity under Soviet Rule: the Case of the Baltic States*. Hackettstown, N.Y.: Publications of the Association for the Advancement of Baltic Studies, 6.

MAURAI, Jacques (1991). "A Sociolinguistic Comparison between Quebec's Charter of the French Language and the 1989 Language Acts of Five Soviet Republics". *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, Vol. 12, núms. 1 & 2; p. 117-126.

MAURAI, Jacques (1993). "Redéfinition du statut des langues en Union Soviétique". *Language Problems and Language Planning*, vol. 16, núm. 1; p. 1-20.

MAURAI, Jacques (1997). "Regional majority languages, language planning and linguistic rights". *International Journal of the Sociology of Language*, 127; p. 135-160.

MAURAI, Jacques (1998). *Les politiques linguistiques des Pays baltes*. Quebec: Terminograma. Gouvernement du Quebec. Office de la langue française.

OZOLINS, Uldis (1994). "Upwardly Mobile Languages: the Politics of Language in the Baltic States". *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, vol. 15, núms. 2 & 3; p. 161-169.

PAJUSALU, Karl (2000). "Eesti keele kujunemisjärgud ja sotsioperioodid". A: *Keel ja Kirjandus*, 3/2000; p. 153-160.

PEKKANEN, Raimo i DANELIUS, Hans (1991). "Human Rights in the Republic of Estonia. Raimo Pekkanen i Hans Danelius, repòrters especials. 1991". *Human Rights Law Journal*, vol. 13, núms. 5-6; p. 236-256.

RANNUT, Mart. (1990). *O zakone o yazyke*. Tallinn: Znanie.

RANNUT, Mart (1997a). "Estonia". A: GOEBL et al. (eds.); p. 1900-1907.

RANNUT, Mart (1997b). "Kui keeeseadus tuli". A: VIKBERG, Jüri (ed.); p. 327-335.

SINILIND, Sirje (pseudònim de Juhan Talve) (1985). *Viro ja Venäjä. Havaintoja Neuvostoliiton kansallisuus-politiikasta Virossa 1940-1984*. (Estònia i Rússia. Observacions sobre la política nacional soviètica a Estònia, 1940-1984. En finès.) – Jyväskylä: Alea-Kirja.

SKUTNABB-KANGAS, Tove (2000). *Linguistic Genocide in Education – or Worldwide Diversity and Human Rights?* Mahwah, Nova Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

TAAGEPERA, Rein (1990). "Who Assimilates Whom? - The World and the Baltic Region". A: LOEBER et al. (eds.); p. 137-150.

TIIT, Ene (1993). "Eesti rahvastik ja selle probleemid". *Akadeemia*, 8; p. 1654-1679. 9; p. 1847-1866. 10; p. 2112-2132.

TOOMSALU, Marju & SIMM, Leeni (1998). “Les exigences linguistiques pour obtenir la citoyenneté et occuper un emploi en Estonie”. A: MAURASIS (ed.); p. 37-61.

VIKBERG, Jüri (1995). “Ethnic issues in Estonia”. A: *Estonia in facts*. Realitzat per l'Institut Estonià per al Ministeri d'Afers Estrangers d'Estònia. Tallinn: febrer de 1993.

VIKBERG, Jüri (ed.) (1997). *Eesti filoloogia poolsajand Teaduste Akadeemias*. Tallinn: Eesti Keele Instituut.

[Col·lecció “Documents de Treball”- Mercator-Drets i Legislació Lingüística

- 1- La promoció de les llengües minoritàries a la Federació Russa i la prevenció de conflictes interètnics: el cas de Calmúquia- *Marc Leprêtre*
- 2- Els principals conceptes en el reconeixement dels drets lingüístics als estats europeus- *Neus Oliveras*
- 3- L'estatus polític de la llengua romaní a Europa- *Peter Bakker & Marcia Rooker*
- 4- La tutela jurídica des lenghis retoromancis cun particulâr riferiment al câs furlan- *William Cisilino* (en friulà)
- 5- Llengües i institucions a la Unió Europea- *Manuel Alcaraz Ramos*
- 6- Les llengües minoritàries de la Federació Russa- *Eduardo Ruiz Vieytes*
- 7- European linguistic diversity- for whom? The cases of Finland and Sweden- *Jarmo Lainio* (en anglès)*
- 8- La ratificació de l'estat espanyol a la Carta europea de llengües regionals o minoritàries- *Santiago Castellà*
- 9- Legislació lingüística i procés de normalització: el cas català a l'Estat espanyol - *Agustí Pou*
- 10- La ratificació de la Carta Europea de les llengües regionals o minoritàries per part del Regne Unit- *Robert Dunbar*
- 11- Canvis recents a la legislació lingüística de Turquia – *Özlem Eraydin Virtanen*
- 12- L'evolució de la legislació sobre la llengua estatal, l'ensenyament i la nacionalització: una reflexió sobre el procés de democratització de Letònia – *Aija Priedite*
- 13- De la teoria a la realitat? La política lingüística europea i la seva aplicació respecte a les llengües minoritàries. Una avaluació crítica – *Melissa Kronenthal*
- 14- Llengües minoritàries i regionals a Itàlia. Introducció general a la situació actual i comparació de dos estudis de cas: la planificació lingüística del milanès (llombard occidental) i del friülès – *Paolo Coluzzi*
- 15- La Charte européenne des langues régionales ou minoritaires: particularités sociolinguistiques et configuration française – *Alain Viaut*
- 16- La planificació lingüística a Estònia: passat i present – *Mart Rannut*

Podeu consultar i obtenir la col·lecció a

<http://www.ciemen.org/mercator/index.htm>

* Disponible en català, “La diversitat lingüística europea. Per a qui? Els casos de Finlàndia i Suècia”, a El dret a la diversitat lingüística (2002), Col·lecció CIEMEN-Drets lingüístics, Ed. Mediterrània, Barcelona